

VESTNIK

NOTICIERO

Reg. Nac. de la
Prop. Intel. No. 700.070

X I I
11/12 - 1961

USTANOVITELJ VESTNIKA SVET. KAREL ŠKULJ

VESTNIK je glasilo slovenskih protikomunističnih borcev. Izdaja ga konzorcijski P. rednik Edi Škulj, upravnik Janez Kralj, urednik Pavle Rant.

Uredništvo in uprava: Ramón L. Falcón 4158, Capital Federal, Argentina. Naročnina: Južna Amerika 96.— pesov, odn. enakovrednost v dolarju, USA in Kanada — 2.50 dolarja letno, Anglija, Avstralija — 1 funt šterling, evropske države — 1.50 dolarja.

Editor responsable: Eduardo Škulj, redactor Pablo Rant. — Tiska Talleres Gráficos Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, T. E. 33-7213, Bs. As., Argentina

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 700070. — „Vestnik“ es el Informativo de los Excombatientes anticomunistas eslovenos — „Vestnik“ is the voice of Slovenian anticommunist veterans.

VSEBINA: Škof Rožman — naš zgled in naše upanje (Stane Pleško, Kanada) — Ob 20-letnici Svobodne Slovenije — Izseljenska nedelja (I. Kunstelj, Anglija) — Legija smrti v argentinski vojski — Gradivo k Vetrinju: Zaslisanje Jožefa Hladnika, Stevana Braščevića, Mihajla Ninića — Uprava sporoča — Srečanje Adamič-Truman (po Naših razgledih) — Pismo „nemškemu“ mobilizirancu — Emmer, SNG in Sajetov Belogardizem (Pavle Rant) — Poslanstvo slovenskega izseljenca (S. Č., Argentina) — Paberki: Spomini feldmaršala Alexandra, V žalostno zabavo, Verska skupnost — Domobranstvo v Idrijskem kotu (Nace Hladnik, Argentina) — Gradivo k 27. marcu: dopis Radivoja Riglerja (Buenos Aires) in Dragiše Cvetkovića (Pariz) — Gradivo k „Vetrinski tragediji“ (Matevž R., Cleveland, — Cene Lipovec, Cleveland — Miloš Stare, Buenos Aires) — Brali smo: Kraljeva dediščina. — Ljubimo svoj jezik (Joža Vombergar, Buenos Aires) — Borci pišejo: Ovsenik, USA — F. E., Avstralija — J. J., USA, B. Š., Salta, Argentina — Hinko Zupančič, USA — Jože Jurak, Španija — Lojze Zupančič, USA — Bunker — Društveno življenje — Osebnosti

PRIDOBIVAJTE NOVE NAROČNIKE — PLAČUJTE NAROČNINO V REDU. NAKAZILA: JANEZ KRALJ, RAMON FALCON 4158, C. F. BUENOS AIRES

SKOF ROŽMAN – NAŠ ZGLED IN NAŠE UPANJE

Ob drugi obletnici smrti

16. novembra bosta potekali dve leti, kar je zatisnil svoje trudne oči in počiva tam na „Ameriških Brezjah“, v Lemontu. Kaj nam je bil pokojni škof, vemo in občutimo zdaj, ko ga ni več, da bi bodril in svetoval. Zdaj vemo, da nas je zapustil oče, še veliko več kot oče — vodnik skozi viharje. Vse je prazno in nikogar ni, ki bi nam znal reči besedo, ki bi ji verjeli brez pomisleka. Le spomini se vračajo vsak dan, ga gledajo in strme in nad njegovimi deli.

Bil je *trdnjava dobrega in neizprosen oznanjevalec resnice.*

Božja Previdnost nam ga je poslala s posebno nalogo: pripraviti naš narod na najtežje dni trpljenja in preizkušenj. Ni se umaknil, ampak ponižno in vdano sprejel božje poslanstvo, v svoje srce pa zapisal: *Crucis pondus et Praemium* — Teža križa in plačilo. Takoj je šel na delo, da svoje vernike pripravi na dni, ki jih je sam tako živo slutil. Leta 1935 je organiziral jugoslovanski evharistični kongres v Ljubljani, štiri leta pozneje (1939) pa 6. mednarodni kongres Kristusa Kralja. Ta zadnji je bil najveličastnejši uspeh njegovega škofovanja.

Leta 1941 pa se je zanj začelo trpljenje ki so mu ga prizadejali okupatorji, še bolj pa je moral trpeti od komunistov. Kot škof je reševal svoje ljudi, kakor je najbolje mogel. Nikoli ni stopil na politično polje, v svoji ponižnosti se je branil časti, ampak je hotel ostati nepomemben, toda bil je otroško vdan Bogu in papežu, zato je bil zvest služabnik božji pahnjen na sredo boja med dobrim in zlom, ki ga je gledal v komunizmu. Kot pokojni škof, ni nihče pravilno ocenil in spoznal Osvobodilne fronte, katero je obsodil in se postavil v službo Boga. Stal je kot skala, ker se je zavedal dolžnosti svoje škofovske službe: poučiti narod o veliki zmoti komunizma in ga tako rešiti časne in večne nesreče. Ni mu bilo mar, kako ga bodo sodili ljudje, zato je v nenehni zavesti odgovornosti pred Bogom komunizem javno obsodil, rekoč:

„Ni важно boriti se proti zmotam preteklosti, tudi ne proti zmotam v Španiji ali v Franciji, *važno pa je*, da se borimo proti zmoti, ki grozi Sloveniji, to je — brezbožni komunizem. Dvigam svoj glas, vas svarim in učim, kaj je največje zlo za slovenski narod.“

V svojem pastirskem pismu je učil:

1. Naš boj proti komunizmu nima politične podlage, ampak je zadeva naše vere.

2. Komunisti zanikujejo duhovnost, neumrljivost duše, posmrtno življenje in Boga. Uče, da bo na zemlji raj, ko bo komunizem zavla-

dal ves svet, jaz pa vas učim: če se to zgodi, bo ves svet postal pravi pekel.

3. Nihče ne more biti dober komunista in obenem ostati dober katoličan. Komunizem se poslužuje laži, zvijač, prevar, prevratov itd., zato sem dolžan razkrinkati in obsoditi zmoto. Pod nobenim pogojem ne sodelujte s komunisti, kdor pa sodeluje, smrtno greši.

4. Govorimo o nevarnosti komunizma in s sv. očetom obsojamo tudi molk. Učimo zapeljane in molimo zanje.

Zaradi tega njegovega stališča so mu grozili, da ga bodo živega sežgali na Kongresnem trgu. Blatili so ga z „izdajalcem naroda“; „videli so ga v fašistični uniformi, v uniformi nemškega generala; na Bledu pri Nemcih, ko jim je pomagal delati načrte za uničenje slovenskega naroda, ob istem času pa so ga videli s puško v roki hoditi po Zalogu itd.“

Pokojni škof je vsem, ki so ga sovražili, sproti odpuščal. Zavedal se je nevarnosti in komunistične zlobe, a se ni bal, ampak na vse blatenje mirno odgovoril:

„Moja vest je čista. Bog bo na sodni dan našel veliko stvari na moji duši, ne bo pa našel greha izdajstva... Ne glede na grožnje, da me bodo sesekali na kose, bom do svojega zadnjega diha govoril in učil: Komunizem je največja nevarnost, najstrašnejša izguba za slovenski narod. Morda vam ne bom več govoril, toda umirajoč bom prosil: Razsvetli, Gospod, vse slepe, da bodo spoznali časno in večno nesrečo, ki jo prinaša komunizem. Zanje bom molil. Pripelji jih nazaj, Gospod, nazaj k resnici in v božje kraljestvo.“

(Iz govora, 12. dec. 1943)

Velik Slovenec

Naš pokojni škof je bil tako globoko in iskreno vdan svojemu narodu, da je okupator z njim moral računati kot s Slovencem in katoliškim škofom. Niso ga javno preganjali, toda na procesih v dachauskem koncentracijskem taborišču so nacisti izjavljali, da jim je škof Rožman bolj nevaren kot komunizem. Bil jim je nevaren, ker je ljubil svoj narod. Njegova nesebična ljubezen do slovenskega človeka kipi iz vseh njegovih govorov, posebno še iz besed:

„Postavljam se v službo Bogu in sem pripravljen dati tudi svoje življenje, samo da naš narod ostane vdan Bogu in Cerkvi!“

Poln nesebične ljubezni do vseh

Kakor je otroško ljubil Boga in nebeško Mater, tako je ljubil tudi svoj slovenski narod. Znano je, da nikdar ni nikogar izključil iz svojih molitev, trdimo pa lahko, da je vse svoje trpljenje, telesno in duševno, še prav posebno daroval za tiste, ki so ga blatili, krivično obsojali in mu grozili s smrtjo. To je še prav posebno pokazal v svoji bolezni, ko je vse trpljenje, dušne bolečine, še celo svoj smrtni boj kot molitev daroval za svoje preganjalce — slovenske komuniste.

Proti svoji volji je zapustil škofijski dvorec in šel na pot begunstva, da bi tako lahko čim več storil za rešitev svojega naroda. Hotel je iti v Rim, da bi sv. očeta prosil za razrešitev svoje službe in mu povedal resnico o Sloveniji in svojem narodu. Namesto dovoljenja za pot so mu angleške oblasti v Avstriji zapovedale, da se mora po večkrat na teden javljati policiji. Ubogal je in tako čakal, da ga vrnejo kot „zločinca“, po katerem so kričali komunisti.

Ko je med revolucijo gledal trpljenje in smrt svojih vernikov, se mu je stiskalo srce, toda v prepričanju, da je kri mučencev seme novih kristjanov, je mogel leta 1942, na dan, ko je na ljubljanski ulici padel akademik Jaroslav Kikelj, reči fantom Katoliške akcije: „Prinašam vam zelo veselo novico: Prvega mučenca slovenske Katoliške akcije ste dobili.“

Še posebno je bil navezan na može in fante — domobrance, ne zato, ker so preganjali in uničevali komuniste, ampak zato, ker je videl, da so se nepregledne vrste postavile proti zlu komunizma. Ko so bili vsi ti tisoči izdani in pomorjeni, mu je bilo tako hudo, da ni mogel do besede, ko je prišel — sam begunec — obiskat slovenske begunce v Peggez. Toda ko je začel govoriti o pomorjenih, o veličini in pomenu naših mučencev, se mu je razjasnil obraz in je med drugim dejal:

„Dosljej sem se bal, da bo Bog slovenski narod silno kaznoval in ga celo uničil. Sedaj pa, ko je mučeniške smrti umrlo toliko slovenskih mož in fantov, se za slovenski narod ne bojim več. Dokler so svoj narod branili z orožjem, sem se za naš narod bal, zdaj pa, ko se zanj bore v ponižanju in trpljenju in s prelivanjem mučeniške krvi, sem prepričan, da so postali seme, iz katerega bo v svojem času vzkliklo novo življenje in bo slovenski narod vstal iz sedanje komunistične sužnosti duhovno prečiščen.“

*

Težko mi je, ker nisem vreden, da pišem o človeku-škofu, ki je v tako polni meri izvršil svojo dolžnost. Ne morem misliti, da bi se naš pokojni škof mogel motiti v svojem gledanju v bodočnost. Prepričan sem, da ne potrebuje naših molitev, zato ga tem bolj goreče prosimo, naj pri Vsemogočnem izprosi naši domovini svobodo, vstajenje iz suženjstva, da se bo čez naš narod spet razlil mir, ljubezen in resnica, za kar je on tako vneto delal in trpel.

Slava njegovemu spominu!

STANE PLEŠKO, Kanada

*Starešinstvo Društva protikomunističnih borcev,
Buenos Aires, želi vsem članom, prijateljem, znan-
cem, predvsem pa dobrotnikom prav blagoslovljene
praznike in zdravja ter zadovoljstva polno
Novo leto 1962!*

ZA IZSELJENSKO NEDELJO

Zadnja leta nam je pokojni gospod škof dr. Gregorij Rožman napisal za izseljensko nedeljo. Težko je pozabiti njegove besede, ki prav tako veljajo tudi za letošnjo spominsko nedeljo.

„V domovini smo v adventu obhajali izseljensko nedeljo. Družba sv. Rafaela jo je organizirala. Namen je bil, da eno nedeljo v letu molitve in dobra dela darujemo za svoje rojake, ki so morali oditi za kruhom v tujino in so tam izpostavljeni mnogim nevarnostim v verskem in nravnem oziru.

Zdaj smo sami izseljenci, nahajamo se v tujini in sami spoznavamo nevarnosti, ki pretijo našemu verskemu in nravnemu življenju. Na izseljensko nedeljo molimo drug za drugega: vsi izseljenci za vse izseljence! Molitev je močna vez med dušami, globoko seže in mnogo pomaga. Molitvena vez gre skozi božje Srce in prinaša milosti molivcu in vsem, za katere molimo. Kristjani te vezi ne smemo in ne moremo podcenjevati. V raznih delih sveta, v različnih razmerah živimo, smo malo v stiku med seboj, osebno se večinoma ne poznamo, pa je končno razumljivo, da pozabimo na tisoče rojakov, ki so po svetu in so prav tako kakor mi: slovenski izseljenci. Molitev, vsaj na eno nedeljo opravljena izrečno za vse izseljence, nas zopet opozori, da smo del rojakov in sotrpinov razpršenih po vsej zemeljski obli.

Molitev druga za drugega je izraz ljubezni do bližnjega, ljubezni med rojaki, člani istega naroda, ki so vsi izseljenci, domovino so zapustili in se morda že ustalili v „novi“ domovini. Ljubezen, ki more premagati in rešiti ljudstva grozečega pogina, je danes prav zaradi močnega sovraštva v svetu bolj potrebna, bolj nujna. Naj bi se z izseljensko nedeljo ta ljubezen v nas ojačila in razgrela, tako, da nikdar ne bo omrznila. Na izseljensko nedeljo bodimo vsi slovenski izseljenci združeni v molitvi in daritvi vsi za vse.“

Zapustil pa nam je tudi svojo dediščino, predvsem duhovniško semenišče v Argentini, ki je bilo središče vsega njegove zanimanja in dela. Zanj je zbiral in prosil, da je moglo živeti. Vedel je, da se bodo slovenski izseljenci ohranili, dokler bodo imeli svoje duhovnike. Zato je potrebno semenišče ohraniti, dokler bo mogoče.

Letos smo pa Slovenci dobili še poseben zavod v Rimu, kot ga imajo drugi narodi. Kongregacija za univerze in semenišča je dovolila, da se odpre Slovenski duhovniški zavod, ki je namenjen duhovnikom za izpopolnitev študij na rimskih univerzah. Kot sedež je bila določena hiša na Via dei Colli 8.

Zato se letos obračamo na vse Slovence po širnem svetu, naj bi na izseljensko nedeljo molili za vse slovenske izseljence, da bi ohranili

svojo vero in narodno zavest, da bi mogli ohraniti vse, kar lepega premoremo: šole, semenišče in duhovniški zavod, da bi vse to lepó uspevalo in da bi Bog razlil svoj blagoslov na vse.

Obenem pa prosimo vse Slovence po svetu za pomoč, da bi podprli te zavode. Kjer koli bo mogoče, bodo na izseljensko nedeljo zbirke v cerkvah, mnogokje bodo mogla društva zbirati, pa tudi posamezniki naj bi rade volje sprejemali plemenito delo. Hvaležni bomo za najmanjši dar. Bog bo vam vsem stotero povrnil!

*Zveza Slovencev v inozemstvu
I. Kunstelj zač. predsednik*

Legija smrti v argentinski vojski

Pod gornjim naslovom je buenosaireški dnevnik La Nación objavil v svoji nedeljski prilogi 24. septembra članek, katerega bistvene izvlečke prinašamo, da najprej seznanimo naše bralce v Argentini o velikem pomenu, ki ga argentinska vojska daje vzgoji čet za boj proti komunizmu, zatem pa, da bralcem izven Argentine pokažemo, da tukaj „nekje na jugu, tam pod Južnim križem“, kakor se pogosto označuje novo domovino mnogih slovenskih protikomunistov, resno mislijo na pravočasne ukrepe proti komunistični prodornosti.

Članek opisuje obisk pri posebni enoti znotraj argentinske vojske. „Delavnost je neizmerna. Bataljon stalno živi na „pohodu“ in neomahljiv duh aktivnosti ga preveva. Edinica je moderno oborožena... v njej pa sta tudi dva posebna sklopa, eni so „gverilci“, drugi pa spremne edince z vojaškimi psi. Že stojimo pred vojaško naselbino. Nekaj barak, od katerih je samo ena zidana delno, namenjena za bolnišnico, sicer pa sami šotori... Zatem obiščemo domovališče psov, samih nemških ovčarjev... Potem nas peljejo pogledat vaje: na bregu potoka smo, ne precej globokega, vendarle na nekaterih krajih kar občutno. Navadni vojaki poskušajo minirati most in zatem začno obstreljevati z minometalci, zadevajoč neverjetno točno odkazane jim cilje: A tam v daljavi prodira skupino „gverilcev“. Po navadi se vojskujejo samo ponoči, zato so pa tudi napravljeni v črne obleke, še celo čelade so črne. Na desnem rokavu nosijo poseben znak: mrtvaško glavo s dvema prekrižanima kostema... Že se pripravljajo na prekoračenje potoka, na katerem so „sovražne“ čete polile petrolej in ga zažgale: a „gverilci“ prodirajo nevzdržno naprej.“

Tak je kratek izvleček članka. Skromen, droben, pa vendarle pomemben spričo dejstva, da se komunistični gverilci pojavljajo zdaj v Kolumbiji zdaj v Gvatemali in da so širne planjave Južne Amerike kakor rojene za premike partizanskih band.

GRADIVO K VETRINJU

Zapisnik sestavljen v pisarni slovenskega begunskega taborišča v Vetrinju
dne 19. junija 1945.

Pristopi g. Hladnik Jožef, rojen 4. novembra 1910 v Rovtah,
okraj Logatec, posestnikov sin in izjavi sledeče:

Dne 29. maja 1945 sem kot domobranec odšel s svojo edinico iz Vetrinja, kamor smo pribežali skupaj s civilisti iz Slovenije in to z angleško kolono v pravcu Pliberka. Kam smo takrat odhajali, od nas še ni nihče vedel. V Pliberku so nas prevzeli partizani in takoj začeli na železniški postaji ropati. Naložili so nas v vagone in vse skupaj odpeljali proti Dravogradu z vlakom. Od tu smo šli naprej proti Slov. gradu, kjer so nas začeli že tudi pretepati, poleg ropanja. Iz Slov. gradca smo šli naprej peš 13 km in sicer skoraj do Velenja. Tu so nas naložili ponovno v tovarne vagone in odpeljali proti Celju, kamor smo prišli v petek, t. j. 1. junija 1945, zjutraj. Na kolodvoru v Celju so oddvojili vse častnike in podčastnike kakor tudi kaplarje ter jih odvedli malo proč ter jih pričeli pretepati. Postavili so nas v vrsto po 4 in vsi smo morali takoj leči na zemljo s stegnjenimi rokami. Zapovedali so nam, da smo začeli glasno poljubljati zemljo, med tem pa so čez nas žive hočili s konji, da smo stokali pod konjskimi kopiti.

Istočasno so nas tepli do onemoglosti z raznimi trdimi predmeti kot puškinimi kopiti, jermeni, gumijevkami itd. Za tem so nam zapovedali, da smo morali teči po celjskih ulicah in vmes kričati: „Mi smo izdajalci, mi smo banditi, mi smo Bela garda itd.“ Kdor je opešal in ni mogel več teči, so ga takoj ustrelili in odstranili s ceste. Ljudstvo, za katerega smo mislili, da je partizansko, je začelo jokati in vsi brez razlike so se zgražali silno nad tem divjaškim ravnanjem. O častnikih, podčastnikih in kaplarjih smo še istega večera izgubili vsako sled.

Ko smo prišli južno od Celja v nek logor, so nas spravili skupaj po 50. Vsega nas je bilo skupaj, oz. prišlo v Celje tega dne okrog 2.500 Slovencev — protikomunističnih borcev. Neki pa so prišli že pred nami, in

Na naslednji strani: fotoposnetek izvirnega letaka iz Vetrinja, ki ga je ohranil Luka Milharčič

PRVO * PROSVETNO
PREDAVANJE

SE BO VRŠILO V ČETRTEK

14. 6. 1945 - OB 3 $\frac{1}{4}$ 5^H

PRED ZUPNIŠČEM * PREDAVAL BO
PREDSEDNIK * GA. CIBORA

D^r JOŽA * BASAJ

* NAŠEM * SEDANJEM * POLO-
ŽAJU *

kakor sem pozneje zvedel, drugi pa za nami. Ropalj so nas ves čas. Jemali so nam ure, prstane in vse druge predmete do najmanjšega.

Pripominjam, da so vse civiliste in otroke v Celju tudi oddvojili; od nas in v istem taborišču — poslali v druge prostore, tako, da jih nismo več videli. Usoda njih je neznana.

Drugi dan so vzeli naše podatke, od kje smo doma, kedar in koliko časa je kdo služil pri domobrancih in nič več. Podelili so nas na A, B in C sektor. V prvem so bili fantje izpod 18 let, v drugem oni, ki so bili pri domobrancih manj kot 6 mesecev, a v sektorju C pa vsi ostali. Sektor A so začeli takoj vežbati. Za sektor B so rekli, da jih bodo poslali na delo, a za sektor C, ki je bil najmočnejši, pa so rekli, da jih bodo poslali v Ljubljano.

V resnici, pa je vse vzela noč. Vsako noč jih je zmanjkalo približno po 600 — naših mož in fantov. Če bi se ta praksa izvajala proti nemškimi vojakom, ki so več ali manj vsi krivi za dogodke v preteklih letih, bi jih bilo treba pobiti več kot 90%. Mi pa nismo bili nikakršni nemški vojaki, še manj pa SS-ovci-prostovoljci, kar se nam hoče očitati. Varovali smo samo svoja življenja, svojce, domove in vero pred brezbožnim komunizmom, nacizmom in fašizmom.

V nedeljo so nas klicali po seznamu 2 uri. V dveh dneh smo dobili samo enkrat jesti, t. j. malo tople vode in nič drugega. Zvečer so nas odpeljali v dveh grupah po 300, vsega skupaj 600 — na morišče. Prva skupina je odšla pozno zvečer, a druga po polnoči, ob drugi uri.

Predno so nas dali v avtomobile, so nas vse zvezali z žico na hrbtu in po dva in dva skupaj.

Postavili so špalir že preje — skozi katerega smo odšli na avtomobile. Z močnim spremstvom so nas odpeljali kakih 20 km južno od Celja, od tu pa na stransko pot v gozd. Od tu naprej smo šli peš — ponči.

Jaz sem kolikor toliko že v logorju zrahljal vezi in na poti, tako, da sem se z nadčloveško močjo rešil žice v zadnjem trenutku. V ugodnem trenutku na poti skozi gozd sem skočil na stran in zbežal. Takoj so zapele 4 brzostrelke, hvala Bogu — brez uspeha. Niso me zadeli. Nekaj časa sem ostal na mestu in poslušal, nato pa sem začel iti počasi in previdno naprej. Ne preveč daleč od mene sem kmalu zatem zaslišal nekoliko brzostrelk. To streljanje je trajalo — rafal za rafalom — dobre pol ure. Kaj se je med tem časom dogajalo sredi gozda daleč od ceste, je jasno lahko vsakomur. Naših ni bilo več.

Prihošnjega dne sem odšel oprezno proti Koroški. Ljudje so mi dali po poti kolikor toliko hrane, tako, da sem srečno prišel do Borovelj. Tu me je hotela nemška policija vrniti nazaj čez mejo v Jugoslavijo, toda nazadnje so me le izročili Angležem, ki so bili zelo ljubeznivi in me pripeljali v Celovec, odkoder sem bil potem odposlan v taborišče v Vetrinju, kamor sem prispel 18. junija 1945 proti večeru.

Zapisnik sestavljen dne 1. junija v pisarni vodstva slovenskega begunskega taborišča v Vetrinju.

Nepozvan se javi Braščević Stevan, kmet, rojen 1921 v vasi Andrijevica v Črni gori, zadnja leta v vrstah Draže Mihajlovića — in izjavi sledeče:

Po razpadu Jugoslavije leta 1941 sem vstopil v vrste Draže Mihajlovića, ter se ves čas boril na strani zaveznikov proti italijanskim okupatorjem in po razpadu Italije — proti nemškim okupatorjem. Po zmagi zaveznikov nad Nemčijo ter po razpadu nemške armade, je prišlo tudi našim četam povelje, da predamo zavezniškim silam svoje orožje.

S tem namenom smo se napotili z ostalo vojsko na Koroško, kjer smo ob prehodu čez Dravo oddali orožje, nakar so nas nastanili v Vetrinju v lagerju.

Dne 25. oz. 26. maja 1945 so nas ukrcali na angleške kamijone z zagotovitvijo, da gremo v severno Italijo. S kamioni so nas pripeljali do žel. postaje Maria Elened (Podrožce), kjer so nas naložili v živinske vagonce in iste zaprli. Tako zaprte so nas potem prevzele partizanske straže, katere so nas spremljale preko meje v Jugoslavijo. Na Jesenicah smo se ustavili, nakar je prišla še ena četa partizanov, katera nam je pobrala vse, kar smo imeli pri sebi. Tudi denar, prstane, ure in celo obleke. Ostal sem samo v srajci in hlačah. Po ropanju in izropanju smo nadaljevali pot do Radovljice, kjer so nas natrpali v močno žično ogrado. Dve noči in en dan smo bili v tej ogradi brez vsake hrane in zadostne obleke. Drugo noč so nas dvignili sredi noči s pozivom, da naj bomo pripravljeni na pot v Beograd. Zvezali so nam z žico roke na hrbtu in po dva in dva skupaj, ter nas odpeljali v noč. Pri tem so nam govorili sledeče:

„Vi ste videli, da se mi partizani borimo za komunizem, pa ste se kljub temu borili za Anglijo, Ameriko in za kralja Petra. Sedaj vam bomo pokazali, kaj se pravi boriti za Anglijo!... Kje imate sedaj svojega Draža Mihajlovića, Petra, Anglijo in Ameriko? Naj vam pomagajo, če vam morejo. Vedite, da bomo čez kratek čas obračunali tudi z Anglijo in Ameriko. Zmagovalci bomo samo mi in Rusija. Vsi ostali z Anglijo in Ameriko vred bodo propadli. To se bo zgodilo najpozneje čez eno leto...“

Med tem pretepavanjem in psovanjem so nas pripeljali do mostu, ki drži preko Save. Brez, da bi koga vprašali za ime ali za kakršne koli podatke, so začeli streljati vse po vrsti. Pred menoj so zaklali mojega tovariša z besedami: „Tu imaš sedaj Mihajlovića, Petra, Anglijo in Ameriko!“ — — — Med tem so nas ves čas pretepali s palicami po glavah in nogah.

Ko sem videl, kaj se dogaja pred menoj na mostu, sem napel vse preostale sile in poizkusil osvoboditi roke iz žične zadrge. Po obupnem naporu se mi je končno posrečilo in planil sem z ostankom zadnjih sil v približno 30 metrov oddaljeni gozd. Koliko časa sem ves izmučen lazil brez hrane po gozdu proti Karavankam, sam ne vem. Končno sem prišel ves izčrpan nazaj v lager v Vetrinju.

Kolikor sem izvedel, je bil partizanski odred, s katerim sem imel opravka: XVI. divizija.

Danes svečano izjavljam na zapisnik, da, ako bi me hoteli še enkrat poslati nazaj v roke jugosl. partizanskim krvnikom in morilcem, skočim raje z vlaka, ali pa se ubijem na kakršen koli način. Prosili smo te krvnike, da naj nas ubijejo in ne mučijo, toda oni so se nam smejali in se naslajali ob naših mukah. Ta izkušnja me je izučila, da se bom poslužil vseh sredstev, da ne pridem drugič v njih roke.

Vse svoje izjave sem pripravljen vedno in pred vsakomur s prisego potrditi.

Vetrinje, 1. junija 1945.

Braščević Stevan

Zapisnik sestavljen dne 19. junija 1945 v pisarni vodstva slovenskega begunskega taborišča v Vetrinju

Pristopi Mihajlo Ninić, okrajni glavar, rojen v Kološinu v predvojni Jugoslaviji in izjavi sledeče:

Kapitulacija Jugoslavije me je našla na položaju okrajnega glavarja sreza Belopoljsko v Črni gori. Ker nisem hotel služiti okupatorju, sem bil od Italijanov odpuščen iz službe v mesecu maju 1941. Pozneje pa sem bil preganjan od Nemcev in ujet v mesecu maju 1943. Bil sem interniran in ušel iz logorja. Kot intelektualce sem bil preganjan tudi od strani partizanov kot nacionalist. Bil sem od partizanov ujet in poslan v logor, kjer so partizani pobili 250 črnogorskih intelektualcev-nacionalistov. Sam sem se rešil pri napadu četnikov na Kološini, ki so ga isti zavzeli.

Ko so v mesecu decembru 1944 partizani dobili moč v Črni gori, je vsled terorja ušlo 30.000 ljudi — in odšlo proti Angloamerikancem, katerih pa — žal — ni bilo. Zato je vsa ta masa pomrla na potovanju.

Ker nismo imeli izgleda, da se prebijemo do Angležev čez Trst, smo krenili proti severu — v Avstrijo. Del beguncev cca. 4.000 ljudi je prišel do Bleiburga, kjer je bila angleška komanda. Poslali smo odposlanstvo, ki ga je vodil kapetan g. Krivokapić, g. Jopić, narodni poslanec v zadnjem parlamentu, ki je na strani Angležev vstopil v vojno in dve drugi osebi — s prošnjo, da nas zaščitijo.

Dne 15. maja 1945 so nam naši odposlanci sporočili, da je zapovedala angleška komanda v Bleiburgu, da naj se ljudje vrnejo domov. Kdor ima orožje, naj ga odloži in da partizanske oblasti ne bodo nikomur nič storile. Zadržani da bodo samo intelektualci in oficirji v Mariboru, kjer jih bo zaslišala angleška in partizanska komisija, a po zaslišanju razporedila po barakah, dokler jih ne bo sodilo narodno sodišče v njihovem domačem kraju. Te pogoje je narod sprejel in 16. maja smo se vrnili nazaj.

Medtem pa so partizanske oblasti zapovedale beguncem, da stopijo v dve vrsti ki so bile pod močno stražo spremljane do Maribora. Po poti so vse brez razlike maltretirali na ta način, da so jih topli, jemali denar, ure, prstane, nakit in druge vredne predmete. Vse brez razlike so nas gonili po več ur, da smo morali letati in teči, dokler nismo popadali. Kadar

smo šli mimo kake vode, nam iste niso pustili piti. Kdor pa se je toliko spozabil, da je šel vodo pit, je bil takoj ustreljen. Vse to torej pomeni pravo pristno demokracijo v Jugoslaviji.

V omenjeni grupi je bilo tudi 15 pravoslavnih duhovnikov iz raznih krajev Črne gore. Partizani so najbolj mučili nje, jih opljuvali in zmerjali. Zaradi tega so si duhovniki, ki po svojem predpisu nosijo brade — iste obrili, da se ne bi spoznali. Slekli so tudi duhovniške ornate.

18. maja 1945 smo prišli v Maribor in bili zaprti v neki logor na južni strani mesta. Partizani so takoj oddvojili žene, dekleta in otroke izpod 10 let. Kaj je bilo z njimi, posebno z dekleti, je lahko uganiti. Takoj za tem so popisali moške, ki nas je bilo še okoli 3.200 v starosti iznad 10 let. Istega dne — po popisu — so oddvojili moške v starosti od 10—17 let, vsega skupaj 250, ter povedali, da bodo vrnjeni na svoje domove. O usodi teh ne vem več... Kakšna usoda nas je doletela, zakaj, naj Bog ve?? Ljubili smo svojo domovino in svojega kralja, s katerim smo stopili v boj na angleški strani in danes je usoda nas vseh tako kruta. Če zavezniki ne napravijo konca partizanskemu postopanju poštenih nacionalistov v Jugoslaviji, teh ne bo več, pač pa samo komunisti.

Preostalih 3.000 mož v starosti iznad 17 — so takoj oddvojili in 19. maja 1945 podelili po okrajih. Zatem po 100 ljudi v eno grupo in po 3—4 grupe dnevno vodili — po njihovi izjavi, pod močno stražo ven v drugi logor, da nihče ni mogel slutiti, da jih vodijo na — strelišče. Da bi nas še bolj držali v blodnji, so k nam prihajali politični komisarji in poveljniki brigad rodом iz Črne gore, se z nami ljubili in povpraševali za svoje drage v Črni gori. Prepričevali so nas, da se nikomur ne bo zgodilo nič hudega in da se bomo vrnili domov. Med tem pa so nas vsakodnevno vodili na strelišče.

21. maja 1945 je prišel na vrsto moj okraj. Bil sem po seznamu poklican v prvo skupino, ki je štela 100 mož. Takoj nam je bilo izdano povelje, da vzamemo vse stvari, katere smo še imeli, nakar smo odšli iz logorja na ulico, kjer nas je čakala močna straža.

Odvedli so nas v neko hišo na dvorišče, kjer nas je čakalo več avtomobilov in močna straža. Tu nam je bilo zapovedano, da pustimo vse svoje stvari. Še enkrat so nas detajlno pregledali in pobrali še preostali denar, ure, poročne prstane in druge stvari, kar je še kdo imel. Takoj zatem so nas peljali po dva in dva, kjer nam je bilo rečeno, da slečemo obleko in čevlje, da stopimo po dva in dva k drugemu s prekrižanimi rokami na hrbtu. Takoj so nas zvezali vsakega posebej in potem še med seboj s telefonsko žico. Prepričan sem, da se nikjer ne dela tako niti z najhujšimi vojnimi zločinci, ne pa z nami Jugoslovani, pravimi ročoljubi. Tolkli so nas z gumijevkami, dokler nas niso nabasali na avtomobile. Ob tej priliki so vpili: „Naprej! J... vam kralja Petra! Kje vam je Draža Mihajlović?“

Čim je bil avtomobil napolnjen s 25 ljudmi, so ga zaprli in spremljevali sledilo povelje: „Kdor se obrne, bo dobil takoj kroglo v glavo.“

Avtomobili so nas peljali skoro 10 km iz Maribora proti vrhu Pohorja. Ko smo prišli na odrejeno mesto na nekem ovinku, so obrnili na

desno po neki gozdni stezi in šli po njej še kakih 400 m. Na tej poti sem videl iz avtomobila na obeh straneh močno stražo partizanske vojske z orožjem in na obeh straneh mnogo pobitih mojih rojakov, ki so bili odpeklani iz logorja. Naš avtomobil je malo zastal. Slišal sem glasove obupa, klicanje na pomoč in streljanje. Okrog našega kamijona se je zbralo več partizanov, med njimi politkomisarji in komandanti. Avtomobil so odprli in po dva in dva sva morala iz njega. Komisar je vse pregledal, če smo dobro zvezani in potem rekel spremljevalcem: „Ti so se borili za kralja Petra! J... vas kralj Peter, on naj vas sedaj pomiluje. Ali misliš, da se vam bo kdaj vrnil v Jugoslavijo — nikdar itd.!...“ Pri tem nas je tolkel s pištolo po glavi... Posebno pa so radi partizani poudarjali, da bo tudi vaš kralj Peter odšel po isti poti za vami. Takoj zatem so naš stražarji po enega in enega zagrabili za vrat in vodili 10 metrov naprej, nekaj na levo, nekaj na desno stran od omenjene poti.

V tem trenutku sem z nadčloveško močjo pretrgal žico na rokah in zatem takoj padel, da me je spremljevalec izpustil iz rok. Takoj pa je zopet skočil na mene, ki sem se mu izmuznil iz rok. Padal sem in vstajal, preskakoval trupla svojih mrtvih kolegov — med morilci in v obroču straže. Imel sem srečo, da me ni nihče zadel, ko so streljali za menoj.

Tako sem ušel smrti izpred samega groba. Od mojih kolegov ni nihče prišel za menoj, kar je znak, da se ni nihče rešil.

Pomagal mi je sam Bog da sem ušel.

Prišel sem do Drave in šel ob njej proti zapadu, kjer sem v bližini Celovca zvedel, da se tu nahajajo neka taborišča z begunci. Tako sem srečno prišel v Vetrinje dne 17. junija 1945 zvečer.

Prosim za potrebno zaščito.

Partizani nikogar ne zaslišijo, ampak vse po vrsti streljajo. Prosim, da se me ne vrne v Jugoslavijo.

Zaslišal ga: Vidic I. r.

Pismen sem: Mihajlo Ninić

OB DVAJSETLETNICI SVOBODNE SLOVENIJE

Novembra meseca bo praznoval dvajsetletnico izhajanja tednik Svobodna Slovenija, ki je v času okupacije in revolucije budil narodno zavest, v času bivanja na tujem pa ohranja slovensko, krščansko in demokratično misel živo in borbena. Samo tisti, ki se je kdajkoli ukvarjal s tiskom, more prav in dostojno oceniti delo, ki ga teden za tednom opravlja Svobodna Slovenija ne samo za Slovence v Argentini, ampak za vso slovensko skupnost. Zato samo želimo, da bi v boju vzdržala in da bi se nekoč slavnostna številka Svobodne Slovenije tiskala v svobodni Sloveniji.

Srečanje Adamič - Truman

Iz bogate literarne in publicistične zapuščine, ki še zmeraj čaka na podrobno obdelavo, objavljamo izredno dragocen dokument: pismo L. Adamiča svojemu prijatelju N. Bezu, v katerem mu sporoča o razgovoru s predsednikom ZDA H. Trumanom. Dokument nosi pečat atmosfere zavezništva, ki je značilna za prva povojna leta, hkrati pa odkriva nekatere podrobnosti, ki doslej še niso bile znane.

MILFORD (New Jersey)

17. decembra 1945

Nick Bez

2809 Mt. St. Helen's Place

Seattle 8

Washington

Dragi Nick,

hvala ti, da si mi urenil sestanek s predsednikom. Sporočili so mi, da me bo sprejel 6 decembra ob tri četrt na eno. Prosili so me, naj upoštevam, da vsebina pogovora ni primerna za objavo — zato je tudi to poročilo namenjeno kajpak samo tebi. Prišel sem tja že nekaj minut pred napovedanim časom; detektiv tajne policije me je odvedel v čakalnico kabineta, kjer sem sedel kakih 15 minut. Približno ob enih je privihral v sobo Matt Conelly in rekel: „Danes smo malce zamujeni —“ in me odvedel v predsednikovo pisarno. Vprašal sem Conellyja, koliko časa bo na razpolago zame; rekel mi je, da kakih 15 minut.

Videti je bilo, da se počuti predsednik prav dobro — bil je spokojen in dobre volje; pa tudi do skrajnosti skrbno opravljen — enako kot vsa soba, ki mi je bila v spominu še iz tistih časov, ko je v njej prebival FDR. Nikjer ni bilo niti praška. Na mizi je bila skrbno zložena skladvonica papirjev.

Gospod Truman me je sprejel prav prisrčno. „Kako se ima Nick?“ me je vprašal. Rekel sem mu, da se je Nick prav dobro počutil takrat, ko sem ga zadnjič videl. Potem je omenil mojo zadnjo knjigo in rekel, da je prebral o njej oceno.

Jaz sem se bil že bolj ali manj naučil na pamet, kar sem mu namerno val povedati, zato sem kar sprožil: „Gospod predsednik, tega, da vas pro-

Iz ljubljanskih Naših razgledov, 22. julija 1961, prinašamo dobesedno pričujoče pismo z uvodom uredništva Naših razgledov.

sim za ta sprejem, sva se spomnila tako Nick Bez kot tudi jaz. Z Nickom zdaj že kaki dve leti delujeva v organizaciji, ki se imenuje Združeni komite jugoslovanskih Američanov — in ta predstavlja kakih 85 do 90 odstotkov Američanov, ki so prišli iz raznih jugoslovanskih dežel, bodisi sami bodisi njihovi predniki; teh bo kakih 700.000 do 800.000 ljudi. Nick je blagajnik tega komiteja, jaz sem bil prvi predsednik. Zdaj je predsednik znani violinist Zlatko Baloković.

Komite smo organizirali leta 1943, da bi v vojskinem času spodbudili moralo naših ljudi; saj so — kolikor so le mogli — naporno delali v vojni industriji, nakupovali obveznice vojnega posojila in so bili ponosni na svoje sinove in hčere v vojni službi. Naš drugi namen pa je bil ta: doprinesiti svoje, da bi vsej ameriški javnosti raztolmačili vojni in povojni razvoj v Jugoslaviji in na vsem drugem Balkanu. Ravno s tem drugim ciljem naše organizacije je povezana Nickova in moja prošnja, gospod predsednik, da bi me sprejeli.

V vsej Jugoslaviji je komaj mogoče najti kako vas, ki ne bi imela vsaj nekaj svojih ljudi v Ameriki. Z nekaterih otokov v zahodnem Jadranu — tudi s tistega otoka, kjer je doma sam Nick Bez — je prišlo v zadnjih dveh generacijah v Združene države in v Južno Ameriko po 50 do 60 odstotkov prebivalstva.

Kar nas je tu, smo lojalni Združenim državam; naši pglavitni interesi so tu, naše življenje zakoreninjeno tu; a mnogi med nami se vendar hočeš nočeš tudi globoko zanimajo za vse, kar se godi v Jugoslaviji, na Balkanu —“

„Razumljivo,“ mi je segel v besedo predsednik.

„Ne moremo si kaj, gospod predsednik, vsekakor si na vso moč želimo, da bi bili odnosi med Združenimi državami in Jugoslavijo dobri, ustvarjalni, vzajemno koristni. Že kakih 100 let nazaj pomeni beseda Amerika, pravo čarovno formulo v vseh pokrajinah, ki jih zdaj zajema Jugoslavija. Žal ravno v zadnjih letih nekateri naši ameriški višji uradniki in časnikarji, ki so imeli kaj stikov z Jugoslavijo, niso ravno netili teh po naravi prijaznih čustev jugoslovanskega ljudstva, kadar gre za Združene države. In ravno to zelo zelo resno skrbi ljudi, kot sva Nick Bez ali jaz — vse to zelo skrbi prav številno skupino jugoslovanskih in drugih južnoslovanskih Američanov, o katerih sem vam že govoril, gospod predsednik.

O Jugoslaviji premišljujemo več kot katerakoli druga skupina ljudi v Združenih državah; ker izvira naš rod od tam, znamo to deželo nekako nagonsko razumeti. Marsikaj izvem in tudi vemo, kako moramo sprejemati take podatke. Ponosni smo na jugoslovanski prispevek v vojni, ko je bila naša zaveznica, in tudi upoštevamo, da je Jugoslavija ob izpolnjevanju tega prispevka utrpela relativno hujše življenjske in premoženjske izgube kot katerakoli druga dežela. Izgubila je 1.685.000 življenj — kar je toliko ko da bi bile Združene države izgubile 15 do 16 milijonov najboljših elementov svojega prebivalstva.“

„Je to res?“ je rekel predsednik. „To je strašno.“ Njegov obraz je bil zelo resen.

Povedal sem mu še nekaj podatkov: Jugoslavija je izgubila 60% nacionalnega premoženja; 90.000 industrijskih delavcev in rudarjev, 40.000 intelektualcev; 15.000.000 débel sadnega drevja itd.

„To je strašno, je ponovil gospod Truman in spet se mi je zazdelo — kar verjamem še zdaj — da je prav zares dober, dobrohoten človek.

„Med vojno,“ sem nadaljeval „je preživela Jugoslavija — vzporedno z napor, da bi podprla zmago zaveznikov — globoko politično in socialno preobrazbo. 1945 je za Jugoslavijo, kar je za nas 1776. (To sem posebej poudaril in predsednik je prikimal.) Mi — to se pravi Nick in jaz in vsi, v imenu katerih vam govorim — smo z naklonjenostjo in z vsemi svojimi silami reagirali na to preobrazbo, kakor hitro smo zanjo izvedeli. Natanko vemo, kaj se godi, in v Jugoslaviji pod Titom vidimo — — “

„Recite,“ mi je segel v besedo predsednik, „kaj v resnici mislite o Titovem policijskem režimu?“ Nasmehnil se je.

Po kratkem hipu premisleka sem ga pogledal iz oči v oči in rekel: „V zvezi z novo vladavino pod Titovim vodstvom jaz ne bi uporabljal tega izraza.“

„Pa vendar je ravno to,“ je — še vedno smehljaje — naprej gnal svoje. „To je policijska vladavina.“

„Po naših informacijah, ne,“ sem rekel. „Mi drugače tolmačimo podatke, ki smo jih izvedeli.“

Predsednik: „Moji podatki so taki, da vodi Tito policijski režim. A meni je to lahko prav, če se tako ujema z željami jugoslovanskega prebivalstva.“

„Prav žal, gospod predsednik,“ sem rekel, „a zdi se mi, da so možgani nekaterih vaših informatorjev enostransko usmerjeni ter da zato niso sposobni dojeti preobrazbe, ki se je dogodila v Jugoslaviji in vsej drugi Evropi, preobrazbe, ki se še dogaja v Aziji.“ Kratak hip sem se obotavljal, potem pa še to: „Osebn, pozn, poslanika Pattersona — — — “

Predsednik: „V prejšnjem poletju je Patterson sedel tule, kjer zdajle sedite vi, in mi je povedal, da mu je Tito simpatičen — saj ga je tudi povabil, da naj pride sem — a da je njegova vladavina vendarle policijski režim. Če se kdo z režimom ne strinja, ga ustrelijo.“

Zasmejal sem se. „Gospod predsednik, to kratko in malo ni res, ne glede na to, kdo vas je tako informiral. Verjetno je bilo nekaj usmrtitev, morda prav dosti, ker so se pač godila osebna maščevanja — toda uradnih eksekucij ni bilo, razen za vojne zločince, ki jih je sodišče v rednem postopku obsojilo — in teh je bilo zelo zelo malo; natančnega števila takole na pamet ne vem.“

Predsednik se je nasmehnil. Pravzaprav se je smehlj,al nepretrgoma ves čas, dokler sva se pogovarjala.

„Ne dvomim o tem, gospod predsednik, da so Jugoslovani zelo budni; pravzaprav bi moral reči drugače: upam, da so. Tudi mi imamo tu svoj FBI; oni imajo svojo tajno policijo. Nečesa ne smemo pozabiti: da imajo Jugoslovani dolgotrajne izkušnje z raznimi petimi kolonami — ne samo v

tej zadnji vojni, temveč že kar nekaj stoletij nazaj. Zdaj se jim je ponudila prilika, da si sami ustvarijo spodobno državo, in ljudje — ljudje, ne samo Tito in njegova vlada — ne marajo tvegati, da bi to priliko zapravili. Če jaz poznam jugoslovansko ljudstvo, tedaj si žele ustvariti demokratsko državo. Po drugi strani pa mislim, da mi zdaj ne bi smeli po vsej sili terjati, naj si usvoje iste politične forme, kakršne imamo mi v tej deželi. Amerika je zelo privilegirana dežela — — —“

Predsednik: „privilegirani smo, pravite?“

„Smo, gospod predsednik, smo,“ sem ponovil. „Vendar sem prepričan, da moramo biti zelo previdni in da teh novih ljudskih držav, ki ravno nastajajo, ne smemo gledati s svojimi privilegiranimi očmi.“

Predsednik: „Je že tako, gospod Ađamic. A kot sem rekel, meni je prav — če sami želijo takšno obliko vladavine, naj jo imajo.“ Smehljal se mu je še bolj razlezel.

Pomislil sem, da najbrž ne bom dosegel prav ničesar, če se bom z njim pričkal o tej stvari. zato sem se kratko in malo povrnil k tistemu, kar sem bil začel pripovedovati, ko mi je gospod Truman segel v besedo.

„Kot rečeno, gospod predsednik, prepričani smo, da imamo prav natančne podatke, in vidimo v Jugoslaviji pod Titovim vodstvom silovit zagon in energijo z voljo, da bi ustvarili novo ljudsko državo, ki bi bila lahko dostojna članica mednarodne družine. Kajpak — tak elementaren razvoj bo gotovo vselej potegnil s seboj vrsto pripetljajev, ki se bodo zdeli nedobrodešli vsakomur, kdor jih opazuje oddvojeno — ali s privilegiranimi očmi. Toda zagon in energija, ki ju je zdaj v Jugoslaviji obilo, sta dobra — in ne bo ju mogoče ustaviti, pa če jima stopita na pot pekel in povodenj. Vendar jim je treba pomoči Unrre; pomoč potrebujejo tudi v obliki našega razumevanja in simpatije — in tudi v obliki kupčevanja.“

Jugoslovani sovražijo miloščino. Zdaj jim je potrebna pomoč, da bi lahko pomogli sam sebi — pomoč, kakršno dajejo zaveznikom zavezniki.“

Predsednik: „Unrra jim je poslala velike količine materiala.“

„Je, gospod predsednik. Pa če malo poznam Jugoslovane, je pomoč Unrre mnogim izmed njih neprijetna. Jugoslovani so skrajnje ponosno ljudstvo. Leta 1932 sem popotoval po Evropi; naša ladja se je ustavila v Lizboni, Alžiru, Cannesu in Neapolju; in kjerkoli smo se zasičali, so nas — potnike — napadle cele množice mladeničev in odraslih; vsi so iztegovali dlani in beračili. Ko smo prišli v prvo jugoslovansko pristanišče, sem se bil že privadil temu, da moram deliti kovance; a ko sem v tem prvem jugoslovanskem pristanišču dečku ponudil kovanec, me je užaljeno pogledal in rekel: „Čemu pa mi nameravate to dati?“

Predsednik: „To je čudovito. Jugoslovani so velik narod. Opazoval sem jih tu. Trdo znajo delati in dobro delajo. Nick Bez je zgled.“

Opazil sem, da najkrepkeje reagira na osebne anekdote in slikovite fakte, zato sem rekel: „Morda vam smem povedati še drugo zgodbo. Na istem potovanju sem srečal moža iz Hercegovine — to je jalova pokrajina v zahodni Jugoslaviji. Že nekaj dni ni jedel, njegova družina je gladovala; vprašal me je, če imam zanj kaj dela. Dela zanj kajpak nisem imel, zato

sem mu ponudil nekaj denarja; vendar ga ni maral vzeti, dokler mu nisem našel posla.“

Predsednik: „To je strašno.“

„Tudi jaz mislim, da je strašno,“ sem rekel, „a tudi čudovito — spošbudno.“

„Res je,“ mi je pritrdil.

„Jugoslovani so ponosno ljudstvo,“ sem ponovil, „in prepričan sem, da bi raje delali kot sprejemali miloščino...“

Predsednik je prikimal. Potem je rekel: „Grčija je na slabšem kot Jugoslavija, kar zadeva potrebo po pomoči, ni res?“

„O Grčiji nisem natanko informiran,“ sem rekel, „in tega ne morem reči z gotovostjo. Grčija je junaška dežela in je med vojno opravila junaška dejanja a Jugoslavija je več kot dvakrat večja od Grčije, in kot sem že omenil — uničevanje je bilo tam strašno in razširjeno na vse strani. Jugoslovanov kratko in malo ni, če gre za 'public relations'; kratko in malo ni jih, kadar bi se morali potegovati za svojo stvar ali prositi za pomoč. Ponavljam, gospod predsednik: bojijo se miloščine in se je sramujejo. Mnogo napak imajo; toliko kujonov in nepridipravov je med njimi kot vsemi drugimi narodi; a v celoti — če govorim kolikor le mogoče objektivno — so pošteno ljudstvo, ki zna trdo delati. Ne bi maral devati v nič drugih Evropejcev, a rad bi dejal, da razodevajo Jugoslovani pri obnovi svoje dežele še več vere kot vsi drugi narodi. V kratkih nekaj tednih — to je bilo pred nekaj meseci — v juniju, ko se jim je dozdevalo s tržaško krizo — —“ Zazdelo se mi je, da se je predsednik kar nasršil, ko sem omenil Trst — a rekel ni ničesar.

„— — — ko se jim je zazdelo, da ne bodo takoj dobili pomoči, so se ljudje organizirali v delovne brigade; delali so ob prehrani 900 kalorij na dan in obnovili 450 milj železnice med Trstom in Beogradom; iz dveh popolnoma uničenih tirov so napravili enega — brez zunanje pomoči — in otroci so vzdolž proge iskali in zbirali izgubljene žeblice. Kaj podobnega se ni zgodilo nikjer drugje v Evropi. Sinoči sem bral v londonskem listu članek, ki ga je napisal član britanskega spodnjega doma; jeseni je obiskal Jugoslavijo in je nekaj časa celo delal v jugoslovanskem premogovniku. V tem članku pripoveduje, kako jugoslovanski rudarji delajo brez čevljev in brez orodja, z golimi rokami kopljejo premog iz jaskov in ga nosijo na dan.“

Predsednik: „Je to mogoče? To je strašno.“

„Mislim, gospod predsednik, da je tudi zanosno,“ sem rekel. „Ljudje takega kova in delovni zagon take baže je vreden podpore; jaz sem vas prišel prosit, da bi se sprijaznili s celoto jugoslovanskega razvoja in ga s svoje strani podprli. Mi — teh sedem sto ali osem sto tisoč ljudi, o katerih sem vam govoril, smo veseli, ker se je Jugoslavija spremenila v republiko, in upamo, da z naše strani, ker smo sami republika, ne bo nič več obotavljanja ter da bomo priznali novo jugoslovansko republiko.“

Predsednik: „Saj imamo tam poslanika.“ Še hip sem počakal, vendar ni rekel ničesar več.

Na vso moč si želimo," sem nadaljeval, „da bi obnovili trgovinske stike med Združenimi državami in Jugoslavijo kar se le da kmalu. V predalu imam nekatera pisma ameriških poslovnih ljudi. Osebo poznam ameriške poslovne ljudi, ki bi radi pri priči začeli kupčevati z Jugoslavijo. Jugoslavija ima dovolj naravnih virov, čeprav so večidel še nerazviti. Njeno gospodarije so velikske; Jugoslavija bi želela tu kupovati. Potrebni so ji krediti. To bi želel poudariti: danes je v Evropi najstabilnejša država Jugoslavija im dovolj naravnih virov, čeprav so večidel še nerazviti. Njeno prebivalstvo je prizadevno, želi si delati in ustvarjati. Jugoslavija lahko proizvaja in plačuje.

Gospod predsednik, v soglasju z Nickom Bezom in s podporo vsega našega komiteja vas prosim tega: opozorite State Department in druge ustanove, naj kaj ukrenejo, da bi se lahko začela kreditna pogajanja s tukajšnjimi jugoslovanskimi zastopniki, ki so vsi tipični Jugoslovani — ponosni ko sam vrag in nejevoljni, če bi morali pokazati kakršen koli videz prosjačenja ali prizadevanja za miloščino. Naša država je velika in mogočna; zato bi morali mi prevzeti iniciativo in ponuditi Jugoslovanom kredite.

Mi — to se pravi, vsi tisti, o katerih sem vam že govoril — prosimo in želimo, da bi se odstranile ovire, ki so danes napoti ameriškim ali jugoslovanskim poslovnim ljudem, kadar bi hoteli naši iti tja ali oni priti sem. Zakaj Jugoslovanom odrekamo vizume? Zakaj silimo Jugoslovane, da uporabljajo potem isto diplomatsko proceduro, kar se pravi, da potlej še oni odrekajo vizume Američanom, ki bi hoteli potovati v Jugoslavijo in raziskati tamkajšnje poslovne možnosti? Takšno početje se mi zdi bedasto na naši in na njihovi strani.“

„Saj je bedasto,“ mi je pritrdil predsednik.

„To je circulus vitiosus, a ker vse kaže, da smo ga mi začeli, menim, da ga moramo mi prelomiti.“ Za hip sem se obotavljal, potem sem še rekel: „V zvezi z Jugoslavijo so izrekli besedo 'komunizem' — — —“

Predsednik mi je segel v besedo: „Komunizma me ni strah. Tudi v Rusiji so na primer dobri domoljubni komunisti in to so vrli ljudje. Jaz ne maram ameriških komunistov, ki so pred vsem drugim za Rusijo. Z Rusijo smo prijatelji, toda Američanova lojalnost in prvenstvena prizadetost bi morala biti zakoreninjena tu, v tej deželi. Tudi Stalin sam ne ve, kaj bi tam počel z našimi komunisti; sam je tako povedal. Rekel je, če bi jih imel pri sebi v Rusiji, bi jih spravil za zapahe; vprašal me je, zakaj jih mi tu ne zapremo.“

Zasmejala sva se.

Rekel sem: „Jaz sem zelo nestrpen, kadar naletim na etikete, ali kadar moramo poslušati govorjenje o levici in desnici.“

Predsednik: „Tudi jaz ne vem, kaj bi počenjal s tem. Če je početje, ki koristi najširšim plastem prebivalstva, levičarsko — sem tudi jaz levičar. Najljubši med vsemi so mi pošteni liberalci.“ Mislim sem, da bo še kaj več povedal o tem, pa ni.

„Ljudje v takšnih deželah, kakršna je Jugoslavija,“ sem znova povzel

besedo, „se morajo sprijazniti z alternativami — kaj je najboljšo in kaj je možno. Jugoslovani sodijo, da je zanje najboljšo to, kar jim nuči Tito, a mi — Nick in jaz in naš komitet — želimo samo doseči uvidno razumevanje za vse, kar se je v Jugoslaviji dogodilo. Prosim, naj bi dali Jugoslovanom pomoč, da bi si potem lahko sami pomagali. Zavzemamo se za to, če naša vlada podpira stabilnost in delovni zagon in voljo do ustvarjanja, gradnje in obnove.“

Predsednik se je nasmehnil in prikimal. Vstal je, se mi zahvalil, da sem ga obiskal, me prosil, naj Ti sporočim najlepše pozdrave, če se srečava ali če Ti pišem. Na široko se mi je nasmehnil, ko mi je stisnil roko. „Zdaj je dvajset čez eno,“ je rekel. „Ženi sem obljubil, da pridem ob enih k južini. Kaj neki menite, kako me bo sprejela?“

„Mogoče vam bo podkurila,“ sem rekel.

Zasmejal se je. „Torej — le pridite, pa me spet obiščite. Zbogom.“

„Zbogom, gospod predsednik.“

Gornje je kolikor mogoče natančno zapisnik vsega, kar sva izgovorila; natančnejšega ne zmorem. Če bi hotel kaj pripomniti, mi prosim, telefoniraj: Milford (New Jersey) 146. Ali New York, Eldorado 5-6018.

Kot rečeno: zdi se mi, da je dober in debrohoten človek. Vendar ni dovolj informiran ali je celo desinformiran, kar se tiče Jugoslavije, na milost in nemilost je odvisen od kliše, ki v State Departmentu odgovarja za balkanske zadeve. Preden me je sprejel, je prav gotovo pobaral v State Departmentu, da bi izvedel kaj informacij o Jugoslaviji in morda tudi o meni. Informacije, ki so mu jih dali, so se odražale v njegovih vprašanjih in pripombah.

Ena točka v najinem pomenku pa me je tako vznemirila, da se — pa če bi šlo za življenje — ne morem spomniti natanko, katere besede je uporabljal. Zato te točke nisem vključil v dobesedni zapisnik. V bistvu je rekel tole: da dežele, kakršna je Jugoslavija, še niso zrele za demokracijo in tudi še dolgo zanje zrele ne bodo; da ne vedo, kaj je demokracija. V bistvu je rekel, da mi vemo, da smo v tem pogledu mi na višji stopnji, druga ljudstva — vsaj ali nekatera med drugimi — pa na nižji. Zazdelo se mi je, da je to stališče nevarno (iz vzrokov, ki so očitni) — in sem še vedno prepričan o tem. To nas lahko grdo zavede na kriva pota.

Omenil bi še drug vtis — in mislim, da je dovolj dokumentiran v zgoraj opisanem pogovoru: zdi se mi, da je malce nestrpen, kadar naleti na ideje, na široko razgrnjene opise običajnih situacij. Kot sem že dejal, živahno in čudovito reagira na osebne zgodbe, na neposredne izkušnje in opise iz prve roke.

Če mi nameravaš telefonirati, me prosim pokliči pred 23. 25. odletiva z ženo v Gvatemalo, da si po šestih letih prvič privoščiva dopust. Utrujen sem kot črna živina.

Tebi in tvojim vse najlepše za praznike in novo leto.

Od srca tvoj

Louis Adamic

PISMO „NEMŠKEMU MOBILIZIRANCU“

Dragi!

Verjetno se osebno ne poznava, moram pa Vam povedati, kar sem pred nedavnim doživel. Srečal sem se namreč z rojakom, ki je bil „nemški“ mobiliziranec. Naprosil sem ga, ako bi hotel sodelovati v finančnem odboru za izdajo nameravane knjige o naši revoluciji. Tole mi je dejal: „Veste, kaj Vam bom rekel: dal bom, kolikor bom le mogel, v odbor pa res ne morem iti.“ Zakaj ne, sem spraševal, nimate časa, se Vam ne da, se ne čutite poklicanega? „O, čas bi že še imel, tudi da se mi, samo zdi se mi, da mi, ki smo bili v nemški vojski, nismo ravno najbolj poklicani, da bi sodelovali na vidnih mestih v organizaciji.“ No, to pa ne bo držalo, sem mu rekel: v naši organizaciji je mesto za vse nekdanje borce, samo da se niso borili na strani komunistov. Saj ni Vaša krivda, da ste morali kot mlad z Gorenjskega oditi v nemško vojsko. Tudi ni Vaša krivda, da ste se morali boriti na ruski fronti. Vaša dolžnost je samo, da v tej borbi nadaljujete. Zdaj pod našo zastavo, slovensko zastavo. Nič drugega. Nihče Vas ne bo zato postrani gledal, nihče nič očital, nihče štel za manj ali Vam kaj očital. Vi ste borec in kot tak spadate med nas.

Tako nekako sem mu v kratkih besedah nakazal mnenje organizacije. Priznati moram, da ga nisem takoj prepričal — saj (to si moramo sami priznati) — Slovenca ni mogoče kar čez noč prepričati o neki stvari. Dosegel pa sem vsaj to, da mi ni več rekel „ne, ne bom delal“, ampak „bom premislil“.

Ko se bova drugič srečala, bova razgovor nadaljevala. V enem sva si sedaj že na čistem: njegovo mesto je med nami. Tudi Vaše, vseh Vaših prijateljev iz „nemške“ vojske. Med seboj se verjetno poznate tako, kakor se fantje in možje iz posameznih domobranskih bataljonov. In kakor slednji obujajo spomine na pohode, tako jih verjetno tudi Vi, kadar se Vas več zbere skupaj. Naredite korak naprej — stopite med nas, pa bomo skupaj obujali spomine, skupaj razmišljali, skupaj gradili novo borčevsko skupnost.

Dragi! Brez dvoma se sredi ameriškega življenja kdaj pa kdaj zalotite v želji, da bi komur koli povedali, kako je bilo včasih. Stopite med borce in odprl se Vam bo nov krog danes znancev, jutri prijateljev.

V medsebojnem prijateljstvu bomo gradili novo skupnost.

Organizacija, člani, naša slovenska skupnost Vas kliče: pridite, da nas bo več, pridite, da bo naša pesem odmevala.

Lep pozdrav od neznanega Vam borca — prijatelja.

EMMER, SNG IN SAJETOV BELOGARDIZEM

Ob dvajsetletnici Emmrove smrti 4. decembra 1941

5. maja 1941 so Nemci zadnji dan dopuščali prehod preko začasnega bloka pri Št. Vidu brez dovoljenj. Tisti dan smo mnogi Gorenjci zapustili svoje domove in se napotili proti Ljubljani.

Nekaj dni zatem sva se z Emmrom srečala. Oba sva stanovala v Gledališki ulici (danes Župančičevi). Ob prvem razgovoru mi je omenil, da bo treba stopiti v stik z drugimi organizacijami, da se povežemo v skupni boj proti okupatorju. Fanouš je takrat imel odlične zveze z bivšim vojaškim poveljstvom v Ljubljani, še boljše pa z organizacijo četnikov. V stikih je bil tudi s predstavniki anglekega konzulata odn. z ljudmi, ki so bili blizu angleške obveščevalne službe.

Razgovori so šli dalje v vse mogoče smeri. In to tako hitro, da sem se že 26. maja spoznal s Koprivico Danilom (padel na Grčaricah), v nekaj dneh zatem pa tudi z drugimi, ki so spadali v takolimenovano oficirsko: Bogojevič, Milošević, Stamenković Miro, Strniša Marijan (ubit v Kočevju leta 1943), Lesjak-Lampe (ubit novembra 1942), Milan Kranjc (padel na Grčaricah), Jule Vičič (istotam), Vasiljevič-Iztok (padel na Suhorju), Mesec, z njim pa tudi Janko Debeljak. Od drugih je bil tedaj zraven tudi Kazimir Kukovič (ubit oktobra 1942), pa Majcen Jože in Vekoslav Bučar. Slednji je prevzel politično linijo in jo peljal, dokler mu ni postalo prevroče zaradi Italijanov. Oficirska skupina pa je ostala kompaktna ves čas v oni pomladi in v začetku poletja.

Istočasno smo delali na „študentovski mreži“. Kakor je bila oficirska pozitivna, tako je študentovska pešala od vsega početka. Navezali smo stike z nekaterimi, ki so kmalu odšli v OF: Breclj Tone, Kosmač Franci, oba Goršiča, Vrhunec Marko, Kuhar Janez itd., a preden so javno odšli, so po nalogu OF — zlasti Breclj Tone — špionirali znotraj skupine. Vendar smo po študentovski liniji dobili stik preko X. Y. z Marijanom Kremžarjem, tedaj kaplanom v Trnovem, ki je okrog sebe zbiral fante iz vrst KA. V tej skupini so bili: Capuder Danilo in Jelo (padla v Vel. Laščah odn. Kočevju), Kralj Janez, Tomažič Sule (vrnjena iz Vetrinja), Velikonja Jože, Lavrič Marijan, Kremžar France, Fink Božo, Jalovec (padel na Črnem vrhu), Vršaj Egidij, Jarc (ubit) iz Novega mesta in Jelen (ubit) ter kasneje Hrovat Franci. Izguba nekaterih je bila stotero poplačana s stikom s temi fanti, o katerih je Emmer, dasi ni bil nikak praktičen katoličan, pogosto dejal, da „takih fantov, kot sem jih med KA-jevci našel, še svoj živ dan nisem srečal“.

Marijan Kremžar je kmalu odšel iz Ljubljane in kasneje bil od četnikov ubit v Srbiji. Preden je odšel, je vse delo prepustil Glavaču Francetu,

ki je tako prišel na čelo podtalnega gibanja, ki se je imenovalo Slovensko narodno gibanje. In v tistem zmedenem času programov je program SNG pregledal dr. Aleš Ušeničnik in ga odobril, ker se mu je zdel dovolj širok in zadosti jaseen, predvsem pa v narodnem pogledu pozitiven.

Tako je iz združitve oficirske skupine in študentske nastala skupina, ki jo Saje označuje za „najradikalnejšo in najagilnejšo v boju proti narodno-osvobodilnem gibanju že od konca pomladi 1941“ (str. 123, I. izdaja) — v imenu mrtvih hvala za poklon, tovariš Saje! — in postala trn v peti KP. Naključje je hotelo, da sta bila tako Emmer kakor Jože Vilfan, kasnejši Titov osebni tajnik, kranjska „purgarja“ in da je ena in druga reč prišla na dan. Naključje je tudi bilo, da se je za stvar začel zanimati — po posredovanju svojega svaka Toneta Breclja — dr. Aleš Stanovnik. Tako se je ob vsej pestrosti gibanj, ki so se tedaj sprožila (ing. Nagodetova Stara Pravda, Petrov gardist Ženje Rupnik, pa skupina Pleničarja Dušana, Toneta Krošlja itd.), na vsem lepem SNG znašel v najtrdnjšem boju s komunisti. Bilo je to v času, ko je Emmer hodil od skupine do skupine in jo vabil k sodelovanju. Bil je tudi pri pokojnem Casarju Ferku, ki je predstavljal Stražo (odgovor mi je dal nekaj dni za tem Casar sam v spremstvu Luja Leskovarja, češ, „da bi bilo dobro še malo počakati, da vidimo razvoj“), bila sva skupaj v Jegličevem domu pri Zarjanih, kjer smo se s Tonetom Čokanom in dr. Franjom Pavlinom razšli v točki „kraljevina se sicer obnovi, narod pa bo odločil, kaj hoče imeti“, bila skupaj pri Milošu Staretu, ki je pokazal vse razumevanje, bila skupaj na razgovoru s Sircem Ljubom, ki je bil tedaj že pri Stari pravdi, bila pri Lokarju, ki je vodil del liberalne akademske mladine, bila pri nekdanjih Zboraših (preko Vadjala Adolfa in Kanca Lojzeta), bila pri frančiškovich križarjih itd.

Vse delo je šlo v smeri združitve „vseh mladih Slovencev ne glede na sedanje politične stranke v borbi za novo, svobodno, samostojno in združeno Slovenijo“, kakor Saje pravilno navaja letak, kajti „prišel je čas, ko moramo ustvariti nov red v novi Sloveniji“.

Razširitev delavnosti je nujno vodila v smotrno razdelitev dela: tako je Glavač prevzel vso propagandno akcijo, Emmer pa vojaško, medtem ko smo vsi drugi bili razdeljeni po teh dveh skupinah. Praktično je bila vojaška linija zasedena semo z oficirji in podoficirji in le z nekaterimi, ki so v SNG prišli iz vrst Ka odn. civilnega območja. Vsi drugi smo delali na politično-propagandnem polju, ki je tedaj brez dvoma pomenilo: pridobivati nove člane, širiti program in iskati stike z že obstoječimi skupinami, o katerih pa je bilo možno sklepati, da same zase dolgo ne bodo mogle vzdržati.

V vojaškem sektorju je poleti Janko Debeljak (umrl v Brazilu kot emigrant) obhodil vso Dolenjsko in se nekajkrat srečal z dr. Lemežem, kar je javil kot posebno zanimivost, češ da komunisti mislijo nekaj na svoje organizirati. Brez dvoma je to bilo po 22. juniju, ker do vstopa Sovjetov v vojno nihče ni govoril ne o OF in še manj o kaki oboroženi akciji (Kolikor partizani danes kažejo dokumentov o tem, so vsi narejeni

naknadno, a datirani pred 22. junijem.) Podobna pota sta opravila Milan Kranjc in Lesjak-Lampe. Prvi je na jesen odšel na Sušak iskat zveze s četniki in jo tudi vzpostavil. Kolikor smo iz „civilnega“ sektorja odhajali v notranjost Ljubljanske pokrajine, je bilo samo zato, da smo ali napovedali prihod „mekega“ oficirja (ki ga podeželje navadno ni poznalo) ali pa šli k določeni osebi zaradi povezave. (Sam sem bil tako dvakrat v Novem mestu, enkrat v Ribnici, enkrat v Cerknici, bil pa tudi trikrat v Trstu in Gorici pri ljudeh, ki sem jih poznal še iz predvojnih časov. Emmer sam na terenu ni bil, razen ob pripravah za postavitev radijske postaje.

To „romanje“ se je vleklo vse poletje do sredi jeseni 1941, ko je izšel znani „odlok“ OF-KP o uničenju vseh, ki bi se hoteli boriti za osvoboditev naroda izven OF-KP. Končalo sredi jeseni zato, ker smo tedaj že spravili na teren radijsko postajo, zaplenjeno OF v Ljubljani na podstrešju realne gimnazije v Vegovi ulici.

Omenil sem, da je Emmer imel zveze z ljudmi, stoječimi blizu angleške obveščevalne službe. Od teh je izvedel, da je radijska postaja, ki je bila obveščevalni službi na razpolago, izginila in da je v rokah OF. Zakaj in po čigavem nalogu so jo OFarji hoteli montirati v podstrešju realne gimnazije, ko so v vseh prostorih že bili Lahi, še danes ne razumem. Vsekakor je Capuder Danilo postajo izvohal in smo jo tako 19. avgusta Emmer, Capuder in podpisani odnesli (g. Koledar-Zbornik Svobodne Slovenije 1951, str. 151), najprej v trnovsko župnišče, kjer je prostor preskrbel Franc Kremžar ml. (padel skupaj s Balantičem v Grahovem), od tam pa v etapah na Zaplano nad Vrhniko (gl. Vestnik XI-11, str. 253).

Preden smo postajo odnesli, smo pričakali z nabitimi revolverji — ki smo jih našli poleg postaje — oba OF operaterja Milana Boltarja in Herzoga (Emila?) ter ju vprašali, ako bi hotela nadaljevati delo za nas. Herzog je odklonil, Boltar pa pristal in nato dokončno pripravil postajo za oddajanje v naših prostorih. Ni pa končal v predvidenem terminu do 1. decembra. Sam zase sem mnenja, da je Boltar še naprej obdržal stike z OF in da je tudi po njegovem spodrsrljaju KP zvedela za postajo na Zaplani in jo pred božičem denuncirala Italijanom.

Po odvzemu postaje je Lesjak izbral šifre na osnovi cerkvenega kodeksa, kjer je vsakemu členu določil eno črko. Tako je na črko e n. pr. prišlo mnogo več členov v kodeksu kakor pa na črko ž ali f. Proporec je tudi on pripravil. V dva izvoda kodeksa sta nato črke vnašala v začetku septembra Breclj Tone in podpisani, delno v Emmrovem stanovanju delno v Glavačevem. Od izvodov je eden ostal pri vodstvu SNG v Ljubljani, drugi pa je bil dostavljen v London, kamor je tudi prispel po daljšem romanju. Prejem je dr. Kuhar potrdil s šifriranim stavkom med redno slovensko oddajo na BBC. Če je te šifre kasneje kdo uporabljal, ne vem.

Vzporedno z radijsko akcijo je tekla tiskarska, katero sta tehnično vodila France Kremžar in Sule Tomažič (vrnjen iz Vetrinja), material pa je oskrboval Lavrič Marijan in delno Jože Velikonja. Prve odtise je tiskarna

dobavila pred 6. septembrom — rojstnim dnevem kralja Petra II., in sicer v nakladi nekaj tisoč izvodov poseben letak s kraljevo sliko — kliše iz arhiva Jugoslovanske tiskarne preskrbel x. y. — in s primernim krajšim tekstom, ter v nekaj desetstisoč izvodih majhne lističe z geslom: „Zbirajte se okrog Londona!“ Dejstvo je, da do tistega dne OF 'ni izvedla nobene takšne listkovne akcije, kakor jo je SNG.

Vojaški sektor je vodil Emmer sam. V tem delu je že poleg omenjenih imel stike tudi z Ivom Peršuhom (ubit 26. maja v svoji pisarni) — stik je posredoval Janko Pogačnik (padel na Turjaku 1943) —, razgovore z dr. Čirom Žebotom, ing. Dimnikom, ing. Nagodetom in drugimi. Emmrovo osebnost je ing. Lah popisal pri zaslišanju v Kočevju 1943 takole, kakor navaja Saje: „Emmer je bil v vojaškem oziru zelo brutalen in brezkompromisen ter nepopustljiv in skrajno odločen. Na mene je kot vojaški vodja naredil naravnost idealen vtis“ (str. 125).

Te sposobnosti je imel, 'ni pa znal izbirati ljudi in še manj biti dovolj previden bodisi v izjavah bodisi v ukrepih. Saje podtika, da je Emmer prejemal denar od „klerikalnih finančnikov in političnih vrhov z dr. Natlačenom na čelu“. Zadeva pa je bila takole: sredi poletja sta brata Kobija — Drago in Mario srečala na Kongresnem trgu v Ljubljani dr. Baeblerja Aleša in to v neki družbi omenila. Novica je prišla na ušesa oficirski skupini in tedaj se je — zlasti med srbskimi podoficirji — porodila misel, da bi se komunistične prvake (ki jih je Emmer poznal preko Kukoviča in še bolj preko dr. Jožeta Vilfana) onemogočilo tako, da bi jih ugrabili in odpeljali v Srbijo v Dražin glavni stan kot ujetnike. Po izidu že omenjenega „odloka“ IOOF-KP o izvršitvi smrtne kazni nad uporniki izven OF-KP v septembru 1941 je bilo stališče teh podoficirjev ostrejšje: zahtevali so likvidacijo, preden bi se mogli prvaki KP izmuzniti. Zato so prosili za orožje. Emmer je s to idejo res šel k dr. Natlačenu, ker tolikih fondov SNG ni imelo. Dr. Natlačen pa je idejo gladko odklonil, češ da slovenska politična zgodovina umora kot sredstva ne pozna. O tem razgovoru z Natlačenom je Emmer pripovedoval v neki družbi, odkoder so „novico“ nesli na ušesa menda Dermastijeve, ta pa Živi Kraigherjeve, odkoder je šla v bunker Vita Kraigherja. Zdenke Kidričeve in tako je Emmer prišel na spisek „likvidirancev“, za katere je KP vežbala atentatorje v kleti štepičeve gostilne v Šiški. To verzijo je kasneje dr. Vito Kraigher, nekdanji šef Varnostne obveščevalne službe KP za Ljubljano potrdil.

Emmer tudi ni znal izbirati ljudi. Vojaško so držali tisti, ki so od vsega začetka delali. Kar se je kasneje prilepilo, je bilo zelo pestro. Tako sta mu sedla na vrat Majcen Miloš in Kos Bojan, uradno sicer študenta, neuradno pa prekupčevalca z markami in lirami in stalna družabnika tihotapskih krogov. Oba sta bila v službi OF kakor tudi Janez Kuhar, katerega je pripeljal Brecej Tone istočasno s Sfiligojem Milošem in še nekaterimi. Janez Kuhar, ki je kasneje padel kot talec v gramozni jami, je bil tudi oseba, o kateri trdi Saje, da je bila določena za umor dr. Aleša Stanovnika po nalogu vodstva SNG, ne pa Janez Lombar, kakor je zapisano v Belogar-

dizmu. Zadeva s Stanovnikom je obstajala samo v tem, da ga Janez Kuhar pripelje na teren, kjer bi se srečal s skupino SNG — aktivistov, da se po partizansko izrazim — ki bi od njega izsilila izjavo o izstopu iz OF in nje obsodbo. (Tako izjavo je Stanovnik poslal šele iz, ječe tik pred usmrtnitvijo, kamor ga je spravila KP, a o tej izjavi Saje ne piše.) O kakšnem pobijanju Stanovnika pa ni bilo govora nikoli. Vso stvar je Janez Kuhar napihnil, da si je priboril lepše mesto znotraj OF, ko sta z Brecljem SNG zapustila kmalu po tej zadevi.

Celotna aktivnost SNG v teh nekaj tednih pa je VO-KP prisilila, da je postala čim bolj pazljiva. Saje je točno zapisal po Slovenskem Poročevalcu: „Ko je Varnostna obveščevalna služba OF izsledila ta Emmrova dejanja, ga je posebno sodišče za zaščito naroda — (povejte imena, g. Saje, ako Vam sedanja VO-KPS dovoli natisniti drugi del Belogardizma!) zaradi njegovih „izvršenih in pripravljenih zločinov nad slovenskim narodom in njegovim osvobodilnim gibanjem... obsodilo na smrt“.

Dasi je sredi septembra že prišlo do izločenja OFarske skupine, sta vendarle pogosto prevelika naivnost in brez dvoma pomanjkanje izkušenj v ilegalnem delu spregledala vrzeli v organizaciji. Pojavili so se minerji; nekatere je bilo mogoče iztuhtati takoj, drugi so bili odlično kamuflirani. Kar pa je sestavo organizacije najbolj škodovalo, je bilo pomanjkanje čuječnosti in odločnosti. Pri vsem tem pa je listkovna akcija šla naprej, tudi radijska in zlasti povezava z drugimi skupinami. Dr. Kraigher je ta čas označil, češ da se je pokazala nujna potreba, na Emmrovem primeru preizkusiti udarnost oddelkov VO-KPS in s tem nakazati pot osebnega likvidiranja, kadar in kjer se bo to vodstvu OF-KP zdelo primerno. Začeli so tako s pripravami za likvidacije.

Pri svoji likvidaciji je Emmer nehotе sam pomagal. Vse orožje, kar je bilo dotlej nakupljenega, je bilo laškega izvora in prenešeno iz Trsta odn. Gorice, ali pa jugoslovanskega, kar se je dobilo le pri fantih na podeželju. In ko sta Kostin Majcen Emmru ponudila možnost, da mu bosta poleg dovoljenja za potovanje Juleta Vičiča na Gorenjsko — imela sta kot prekupčevalca z denarjem znanca med Gestapovci — preskrbela tudi orožje, je Emmer za predlog brez pomislekov zagrabil.

Pred obema fantoma smo ga že nekaj časa svarili. Celo tisti večer, ko je Emmer diplomiral — zadnje dni novembra, mislim, da 28. (ne pa tik pred vojno, kakor trdi Saje), smo se na njegovem stanovanju zgovarjali o obeh — Patu in Patachonu, kakor smo ju med seboj imenovali. Emmer se ni dal prepričati. Tako je čisto možno, da se je sestel s svojim bodočim morilcem pri Mikliču, kakor atentator Edi Brajnik Štefan sam pripoveduje, v Emoni in morda še kod drugod, da sta se končno domenila za dan sestanka, kjer bi se orožje izročilo. Tako je v četrtek 4. decembra Emmer odšel na dogovorjeno mesto v šiški in bil tamkaj ubit.

Dan po smrti je prišel k vodstvu Albert Ilvar, ki je dotlej sodeloval pri OF. Zaradi tega zločina pa je OF zapustil in od tedaj naprej delal v

narodnem taboru, dokler ga Gestapo ni prijel in poslal v Dachau, kjer je umrl.

Po smrti so tudi Lahi napravili nekaj preiskav, a se niso znašli. Zanje vsa podtalna borba med narodnimi skupinami in KP sploh še ni obstojala. V glavnem smo se rašili vsak na svoj kraj. K meni je prišel Jože Brejc, češ da ga pošilja Kocbek z naročilom, naj bi se odločil, ali preneham z delom pri SNG, ali naj grem v OF ali pa nadaljujem, kar pomeni iti po Fanouševi poti. Z Brejcem sva se nato ponovno dobila 29. januarja 1942 v Unionu, kjer sem mu povedal, da bomo delali naprej proti KP, zavečajoč se posledic, ki nas utegnejo doleteti.

— — — — —
Če povem še nekaj pripomb k posameznim (Sajetovim) navedbam v Belogardizmu, moram dejati tole:

Vse fante, katere je Glavač iz vrst KA zbral okrog sebe pod ostrešjem SNG, je prof. Tomec opozoril, da je „dvema“ nemogoče služiti: ali biti pri KA ali pa se spustiti v politično delo. Ker so fantje sklenili vztrajati na slednjem, so bili iz KA odpušeni.

„Kmalu po okupaciji“, kot pravi Saje, niti Emmer niti nihče drugi ni mogel zvedeti, da KPS ustanavlja OF, ker tega ustanavljanja ni bilo. Če pa je bilo, je bilo ustvarjanje protiiimperalistične fronte, ker so tedaj bili še vsi prvaki KP zvesti zagovorniki pakta ZSSR-Hitlerjeva Nemčija.

Ni točno, kar je Slavko Krek navedel pri zaslišanju, da sem bil v juniju 1941 dopisnik Slovenca, ker sem za Slovenca pričel delati šele 29. jan. 1942, kajti isti dan sestanka z Brejcem sem se podal k glavnemu uredniku Jurčecu Rudi.

Ni točno, da bi Slavko Krek vzdrževal zvezo s političnim vodstvom SLS, ker je posredoval samo en sestanek. Vsi drugi so bili brez njega.

Emmer se z Gestapom ni povezal nikoli. Tudi je nesmisel trditi, da je Emmer šel k Gestapu zato, ker je Grazioli odklonil Natlačenovo zahtevo po oborožitvi slovenskih formacij. Dr. Natlačen je iz Konzulte izstopil v začetku septembra po dogodkih v Vel. Gabru, kjer je laška soldateska vsevprek pobijala nečolžne ljudi. Tudi takrat še ni bilo nikjer nobenih partizanskih oddelkov, razen nekaterih krajevnih likvidatorjev, proti katerim bi bile potrebne oborožene čete. Dr. Natlačen je, kakor morem vedeti, kot njegov kurir na Goriško k dr. Kralju — v oktobru 1941 — izstopil samo zato iz konzulte, ker mu Grazioli ni mogel zagotoviti varnosti, življenja in nedotakljivosti imetja podeželjskega prebivalstva pred Italijani, ne pa pred partizani.

Vse druge laži in podtikanja, ki jih je Slovenski Poročevalec objavil 9. 9. decembra 1941, pa danes spadajo že med obrabljene klišeje in staro šaro preizkušene komunistične propagande, katere zadnja žrtev je bil prav

Franček Saje, ko je Belogardizem pisal. Težko je namreč pisati zgodovinske podatke, aki ima nekdo boj s svojo lastno vestjo, kakor je to primer pri Sajetu. Ne more namreč ubežati katoliškim osnovam, na katerih je zrastel, in bi bil rad bolj Moskovski kot Moskvčani sami. To pa mu ni uspelo, kakor vse kaže, kajti sicer bi drugi del Belogardizma že zdavnaj bil natiskan.

— — — — —

Ob dvajsetletnici prvega atentata bi rad dodal še tole: mnogo mnogo imen je omenjenih v Belogardizmu. Ne gre za pranje tega ali onega, gre za navedbo resničnih dejstev, ki jih je partijski aparat in za njim Saje potvoril. Zato bi bil najlepši spomin vseh, ki jih ni več, ravno v tem, ako bi se vsi, ki jih Belogardizem omenja, odločili in napisali vsaj tisto, kar je v Belogardizmu navadna laž.

— — — — —

Z Očenašem in Zdravamarijo se spomnimo duše pokojnega Fanouša, v duhu pa pohitimo na njegov grob, neznan in brez rož, brez sveč, brez molitev.

V Fanouševem imenu — vsem: Bog povrni!

PAVLE RANT

Po maši pri Sv. Jožefu v Ljubljani

Poslanstvo slovenskega izseljenca

Dve glavni nalogi slovenske emigracije sta: osvoboditev slovenskega ozemlja izpod komunističnega režima in priprava načrtov za bodočnost. O obeh nalogah smo že obširneje govorili v prejšnjih številka „Vestnika“. Danes hočemo še dopolniti drugo nalogo. Med pripravami načrtov za bodočnost se nahaja na prvem mestu priprava osnutka slovenske ustave, ki bo po razsulu komunizma doma predložena slovenskemu narodu v razpravo in odobritev.

Nova slovenska ustava bo potrebna v vsakem primeru, bodisi da smo za zvezo suverenih držav ali konfederacijo, bodisi da smo za zvezno jugoslovansko državo ali federacijo, bodisi da odklanjamo kakršno koli povezavo z drugimi državami ali narodi. Pri konfederaciji bomo morali imeti poleg slovenske ustave še meddržavno pogodbo s tistimi državami, s katerimi bomo sklenili zvezo; pri zvezni državi ali federaciji pa bomo poleg slovenske ustave imeli še zvezno ali federalno ustavo.

Ustavo bomo torej potrebovali in zato je prav, da že danes nanjo mislimo in jo tudi že pripravljamo. Sveda ni potrebno že danes izdelati dokončnega besedila osnutka ustave; pač pa je potrebno proučiti in ugotoviti, *na katerih načelih bo temeljila bodoča slovenska ustava*. Če si bomo glede teh načel na jasnem, ne bo težko najti primerne formulacije ustavnih določil.

Kaj naj torej vsebuje slovenska ustava?

Trdnost države je odvisna od vere v Boga

Bog je začetek in konec vsega. Življenje posameznika in življenje skupnosti ima svoj smisel samo v Bogu. Zato je prav, da je ta nadnaravni smisel življenja izražen tudi v slovenski ustavi. Trdnost države je namreč odvisna od vere v Boga in od npravne vrednosti državljanov. V ustavi naj bodo poudarjena krščanska načela glede spoštovanja pravic osebe in družinc, svobode, socialne pravičnosti, vzgoje, javne morale, obče blaginje.

V ustavi bodo zajamčena svoboda vere in vesti, vzgoje in pouka. Razmerje med državo in verskimi skupinami naj se uredi s pogodbo. Cerkvam in verskim združenjem jamči država svobodo delovanja.

V ustavi bodo zajamčena svoboda vere in vesti, vzgoje in pouka. prizna cerkveno poroko.

Mladina naj ima v šolah verski pouk. V šolskih vprašanjih naj odločajo poleg staršev in države tudi zastopniki veroizpovedi.

Demokracija

Slovenska država bodi urejena po demokratičnih načelih. Temelj demokracije pa sta svoboda in enakopravnost, ki se kažeta v uživanju civilnih svoboščin. — Državo naj vodijo svobodno in tajno izvoljeni zastopniki ljudstva. Politične stranke so nujni instrument demokracije. Kjer ni političnih strank, tam imamo opravka s totalitarizmom in diktaturo. — Volilna pravico bodi enaka za državljane obeh spolov.

Centralizem se je v naši zgodovini slabo izkazal. Zato je treba stremeti za tem, da se v bodoči slovenski ustavi naglasi načelo samouprave ozemeljskih in poklicnih enot sledeč subsidiarnemu načelu, ki ga papeži v svojih socialnih enciklikah tako zelo priporočajo in katerega bistvo je: naloge, ki jih zmorejo opraviti nižje upravne enote, naj bodo v njihovem samoupravnem delokrogu; država naj vrši samo tiste posle, ki bi jih posamezniki ne zmogli, ali pa bi bilo škodljivo za občo blaginjo, ako bi bili v zasebnih rokah.

Ozemlje

Ustava določa tudi državno ozemlje in državne meje. Poleg tega določila pa v slovenski ustavi ne sme manjkati določila, da so člani slovenskega narodnega občestva tudi tisti Slovenci, ki živijo izven narodne države kot manjšine ali kot izseljenci. Slovenska država mora tudi tem posvečati trajno skrb, da bodo deležni demokratičnih svoboščin, zaščite svoje matične države in da bodo uživali vse pridobitve narodne kulture.

Povezanost z drugimi državami

Kakor smo že zapisali, bodo glede povezanosti z drugimi državami verjetno med Slovenci razna mnenja. Obveljalo bo seveda tisto mnenje, za katerega se bo odločila večina Slovencev pri splošnem, enakem in tajnem glasovanju.

Povezanost suverenih držav v konfederacijo ali federacijo je mogoča samo, ako bodo te države že obstojale. Zato je pogoj za kakršno koli povezavo obstoj suverenih držav. Kako pa naj se take suverene države po komunističnem zlomu osnujejo, nam pojasnjuje „slovenska formula“ ki so jo izdale slovenske politične stranke in ki vsebuje določila za dobo po zlomu in tvori izhodišče za končno državnopravno ureditev jugoslovanskega ozemlja.

Državlanske pravice in dolžnosti

V vsaki ustavi morajo biti navedene pravice in dolžnosti državljanov. Glede teh naj se v slovensko ustavo vnesejo načela in določila, ki jih vsebujejo moderne zapadnoevropske ustave. Pri tem je potrebno zlasti gledati na to, da bo slovenski delovni človek užival tudi vse moderne socialne pravice: svobodo združevanja, svobodo strokovnega,

stanovskega in gospodarskega uveljavljanja; svobodo zasebne pobude in izbire dela. Izrecno naj bo prepovedano prisilno delo in obvezno združevanje. Dalje naj ustava vsebuje načela o pravični in družinski plači, o zaščiti mladoletnih in žensk pri delu, o socialnem zavarovanju za vse stanovce. Tudi naj poudari načelo zasebne lastnine, s katero pa so združene socialne dolžnosti.

Potrebna so tudi določila o zaščiti družine, o pospeševanju kulture, o skrbi za narodno zdravje in o ureditvi gospodarskega in socialnega življenja v smislu krščansko socialnih načel.

Državne oblasti

Vsaka ustava vsebuje tudi določila o državnih oblasteh: ali naj obstoja zakonodajna oblast samo iz parlamenta ali iz parlamenta in senata in kakšne so pravice in delokrog, ki jih ima zakonodajna oblast. Dalje vsebuje določila o izvršni oblasti, ki se lahko izvaja na različne načine. In končno so določila o sodni oblasti. Vendar ta določila niso tako bistveno važna, da bi jih bilo treba že danes do podrobnosti predebatirati. *Važna so načela*, ki smo jih zgoraj omenili. Glede teh pa bi bilo prav, da bi slovenski javni delavci in izobraženci javno razpravljali in povedali svoje mnenje. Naš „Vestnik“ je to vprašanje samo načel.

S. Č., Argentina

**ŠE PRED PRAZNIKI SE SPOMNITE INVALIDOV!
PRISPEVAJTE V INVALIDSKI FOND IN POMA-
GAJTE NAŠIM BRATOM LAJŠATI TRPLJENJE.**

VSEM BOG PLAČAJ!

P A B E R K I

ALEXANDROV SPOMIN

V 264. šte. Klica Triglava je Lojze Zupan objavil tale članek:

Nekateri bralci KT se bodo morda še spomnili vrste člankov, ki sem jih objavil pod naslovom „Zmaga brez miru“, v katerih sem kritiziral postopanje zahodnih zaveznikov za časa druge svetovne vojne kakor tudi pregled Montgomeryjevih Spominov. Tam sem omenil usodno napako, ki je bila storjena, ko je bila prebita nemška fronta v Italiji. Namesto hitrega udarca na sever in preko ljublj. kotline na Dunaj, s čemer bi prehiteli Sovjete, je bil del zavezniških čet poslan na ameriški pritisk proti Mar-seilleu, da izvrši invazijo v južno Francijo. To je zaustavilo zavezniško prodiranje v Italiji. Sedaj imamo na razpolago tudi Spomine Lorda Alexandra, ki je bil takrat vrhovni zavezniški poveljnik v Italiji. Bralce KT bi rad seznanil z nekaj podatki iz teh Spominov, ki jih bodo nedvomno zanimali.

V enem izmed poglavij govori Alexander o ukazu, ki ga je prejel po padcu Rima, da naveže nase čim več sovražnih enot, da bi olajšal pritisk na severnovzhodno fronto, in našteva sovražne enote, ki so se nahajale pred njim, v temle redu: „45 nemških divizij, 4 italijanske divizije, ena kozaška divizija in mešane formacije Čehoslovakov (!), Slovencev in Rusov.“

Osebo ne vem, ali so bili kaki slovaški SS-ovci v Italiji, toda za Slovence prav gotovo nisem slišal, razen ako Alexander meni demobrance v Ljubljanski pokrajini, kar meče slabo luč na njegovo politično znanje 16 let po koncu vojne, zlasti še z ozirom na dejstvo, da se danes jača sodelovanje z bivšimi Hitlerjevimi generali v okviru NATA. Toda enako kot je vzkljnil Churchill za časa vojne, da bi se zvezal tudi z vragom, da bi uničil Hitlerja — da bi opravičil zahočno sodelovanje s Stalinom, bi morali sedaj, kot je videti, po isti logiki vzkljkniti, da smo se enako pripravljeni povezati s vragom, da bi uničili komuniste.

V nekem drugem odstavku opisuje Alexander svoje srečanje s Titom v Bolsenu, v Italiji, kjer sta sedela v senci, „da bi predebatirala probleme“. Alexander pravi, da je „jugosl. maršal“ napravil nanj „velik vtis“ in da je bil to „zelo ljubezniv in izobražen mož, ki mi je z veliko odkritostjo pravil o težavah, ki jih ima v boju proti Nemcem. Ko sem zvedel za njegove potrebe, sem bil v dosti boljšem položaju, da mu pomagam“. A ako ne bi Alexandru vzeli del njegovih čet za invazijo južne Francije, bi lahko

— tudi po njegovem mnenju — udarili preko Padske nižine v ljubljansko kotlino in naprej na Dunaj ter s tem prehiteli Sovjete. Pri tem pravi, da bi mu Trst služil kot odlična baza, medtem ko bi bilo njegovo „desno krilo“ močno okrepljeno z jugosl. partizani pod Titovim poveljstvom“. Zanimiva je tudi Alexandrova ugotovitev, da je francoske čete za invazijo v Francijo zahteval De Gaulle, ki je trdil, da ne bi bilo prav, da bi Francozom preprečil priliko, da sodelujejo pri osvoboditvi svoje domovine, — priliko, katero so recimo odrekli Poljakom. De Gaulle je imel polno ameriško podporo, a ta podpora je izvirala iz ameriškega sumničenja britanskih načrtov na Balkanu, o čemer sem svoje čase že pisal. Tega Alexander seveda ne omenja. Njega pravzaprav politična stran vojne hudo malo briga, sicer ne bi kar tako mimogrede izpregledal — brez kakršnihkoli zaključkov — da so njegovi tanki noč in dan stali na straži na tržaških ulicah, da bi preprečili „ljubeznivemu“ Titu, da se polasti mesta, a kaj šele da „pojača njegovo desno krilo“. Vsako izkrcaje zavezniških edinic v Dalmaciji bi se izvršilo samo, ako bi najprej obvladali partizanski odpor takemu izkrcanju, da o Istri potem sploh ne govorim. Alexander se tudi ne spminja, da je bil prisiljen ustaviti repatriacijo beguncev iz Koroške, ko je zvedel za usodo tisočev domobrancev, ki so jih britanske čete vrnile Titu iz Avstrije. Ti domobranci so bili pobiti v Kočevskem Rogu.

Zato se danes, ko spet „slavimo“ obletnico teh neslavnih dogodkov, lahko zares resno vprašamo, kaj bi se zgodilo, ako bi zavezniške čete dejansko udarile skozi Padsko nižino in ljubljansko kotlino na Dunaj? Sodeč po tem, kar smo doslej zvedeli iz Churchillovih, Montgomeryjevih in Alexandrovih Spominov, bi slovenskim nekomunistom in ostalim jugoslovanskim nekomunistom, ki so se nahajali takrat na Primorskem, sila trda predla, da ne omenim verjetnosti, da bi vse civilne osebe, ki so pobegnile pred titovci v Avstrijo in Italijo, verjetno slepo zaupale v „osvoboditev“ po „naših zaveznikih“ in ostale na svojih mestih. I eni i drugi bi verjetno padli v titovske roke kot zrela hruška s pomočjo zavezniških bajonetov. A da bi se zvezniki nato spuščali v kake prepire s Titom na jugoslovanskem ozemlju — t. j. zavezniškem ozemlju — je malo verjetno. Stali bi bodisi ob strani, bodisi bi se umaknili, kot so storili v Nemčiji, kjer so preko noči prepustili Sovjetom obsežno ozemlje skupno z begunci, ki so iskali pri njih zaščite in nato padli v komunistične roke. Kočevski Rog bi bil premajhen za vse žrtve pobesnelih titovskih krvnikov.

Napaki torej, ki je bila storjena z okrnitvijo zavezniških čet v Italiji — na podlagi političnih obračunavanj med zavezniki — se moramo zahvaliti, da smo ostali živi. Zahod pa je dobil lekcijo, ki jo je potreboval.

V ŽALOSTNO ZABAVO!

Mnogo se piše, kako doma kvarijo slovenski jezik. Za primer, kako pišejo, ponatiskujemo dobesedno članek „Zapisek o Puli 1961“, ki ga je za ljubljanske Naše razgleda (leto X, štev. 15 — 5. avgusta 1961) napisal član uredništva, pesnik itd. H(erbert) G(rün):

Sleherno premišljevanje, ki naj bi bilo kakor koli povezano s puljskim festivalom, sega nujno predvsem v smer: kaj je z jugoslovansko kinematografijo, z vsemi njenimi komponentami, od produkcije do distribucije, od kulturne politike do estetike, od ideologije do reklame.

Med vsemi značilnostmi „osme Pule“ najbolj bode v oči letošnja premoč slovenskega filma. „Viba“ s svojim ekskomuniciranim filmom sicer ni mogla nastopiti (ne zaradi anateme, temveč zato, ker je selekcijska komisija že prej ugotovila, da je slab), zato pa se je predstavilo umetniško vodstvo „Triglav filma“ sicer res z nezadovoljivo propagando slovenske ustvarjalnosti, zato pa z dognano uravnovešenim repertoarjem: trije filmi, ki pomenijo 1. moralizatorski neorealizem, 2. artistično ekshibicijo in 3. pozicijo — so najbolj vsestransko zaokroženi repertoar enega podjetja. Drugi repertoarji posameznih podjetij so bolj rezultat naključja. Toliko teže je potemtakem najti skupne poteze ali rdečo nit vse nacionalne (beseda je tu rabljena kajpak v državnem pomenu) proizvodnje. Odkrivanje raznih skupnih imenovalcev je vselej stvar slučaja ali kolikor toliko samovoljne prokrustovščine.

Med šestnajstimi filmi, ki jim je selekcijska komisija odprla vrata v areno (vročične debate o pameti ali nespameti novega festivalskega statuta, načenjajo zopet drugo, širšo družbeno problematiko) je nekaj izrazitih del jugoslovanskega neorealizma (Vzkipelo mesto, Veselica, štirinajsti dan, Dva, Mirno poletje) v vseh variantah: od patetične freske do spravljive komedije. Dva filma reprezentirata novi fantazijski trend, enkrat v strogi, asketski stilizaciji (Cesarjeva nova oblačila), drugič v malce sramežljivi in še jecljavi desicovski — torej zopet „neorealistični“ — govorici (Ne drezaj v srečo). Kakor hitro pa karakteriziramo festivalske filme po takih slogovnih kalupih, moramo presenečeno ugotoviti, da ravno favoritov letošnje parade (Ples v dežju, Balada o trobenti in oblaku) nikakor ni mogoče postaviti v koordinate prevladujočih smeri, ker segata vsak v svoje, samo svoje dimenzije. Torej zopet potrjeno spoznanje da „generalne linije“ v jugoslovanski kinematografiji ni mogoče najti niti konstruirati.

Zato je tudi nemogoče kar en bloc odgovoriti na vprašanje: Kje stoji jugoslovanska kinematografija v dani družbeni stvarnosti, kje stoji v nastajanju družbene zavesti in kako opravlja svojo nalogo? (Sicer pa bi bilo treba najprej definitivno ugotoviti ali se vsaj domeniti, katera naloga naj bi to pravzaprav bila; za zdaj se o tem vsi prizadeje samo pričkajo, kar

so znova potrdile uradne in neuradne diskusije ob robu festivala). Na ta vprašanja je mogoče odgovoriti kvečjemu ob vsakem filmu posebej — pa še to samo z rezervo.

Vendar tudi tu ni vse preprosto, že zato ne, ker je kaleidoskop protislovnih sodb tako pisan. Ne le, da sta si mnenje množičnega občinstva („referendum blagajne“, kot pravi Dušan Makavejev) in mnenje poklicane ali nepoklicane kritike skoraj dosledno v laseh: tudi znotraj same profesionalne kritike se prav redko posreči soglasje. Zbegani bralci časnikov in časopisov vedo povedati bridke zgodbe o tem in se vselej znova vprašujejo, komu naj verjamejo. Če smo res prepričani, da mora kinematografija prav tako kakor druge umetnosti in druga javna občila soustvarjati družbeno zavest — prav tako lahko verjamemo, da je potrebna vsaj minimalno formirana družbena zavest, če hoče skupnost kolikor toliko pravično soditi in usmerjevalno oplajati to kinematografijo.

Pripomba: Najboljšo slovnično popravo gornjega članka, ki jo bo uredništvo Vestnika prejelo, bomo poslali na Grünov naslov v Ljubljani. Kdor pa hoče pisati sam, mu dajemo naslov: H. G., Cankarjeva 5-III, Ljubljana.

VERSKA SKUPNOST

V isti številki Naših razgledov je Bogdan Cepuder napisal članek k pravnemu položaju verskih skupnosti. Članek je menda tako važen, da so ga ljubljanski dnevnikari ponatiskovali, miličniki pa zatem naročili svojem nekaterih emigrantov, naj ga

jim dostavijo, češ da je zdaj vse urejeno.

Nekaj odstavkov iz tega članka prinašamo. Za konec pa nekaj vprašanj:

Cepuder pravi med drugim:

Čeprav je Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti podrobneje razčlenil ustavna načela zlasti glede na pravice in obveznosti verskih skupnosti, je nastala potreba po dodatnih predpisih, ki bi vsebovali enotne razlage za posamezne pravice in obveznosti na osnovi dosedanjih izkušenj in zaradi družbenopolitičnih sprememb.

Zato je prav, da nekatere predpise vsaj bežno nakažemo. Tako se bodo lahko v prihodnje opravljali verski obredi v krajih oziroma naseljih večjih mest, kjer posamezna verska skupnost nima cerkve, tudi v drugih poslopih oziroma prostorih, če bo verska skupnost določila tak prostor, ki ustreza splošnim predpisom o javnih prostorih, in ga prijavila pristojnemu občinskemu organu v predpisanem roku pred pričetkom uporabe. Uredba daje enotno razlago o javnem prostoru, zvezanem s cerkvijo, kjer lahko verska skupnost brez posebnega dovoljenja opravlja verske obrede v zborih, o tem, da se na vseh pokopališčih lahko svobodno opravljajo vsi tisti verski

obredi, ki se po običaju opravljajo na pokopališčih, in sicer v skladu s splošnimi predpisi o pokopališčih, kakor tudi glede procesij in drugih verskih obredov v zborih, ki bi jih želele verske skupnosti opravljati izven cerkva in izven javnega prostora, zvezanega s cerkvijo. Osvojila je enotno stališče glede formalnosti pri krstu, in sicer tako, da je pismena zahteva potrebna samo, če pri obredu ni prisoten mladoletnikov roditelj ali skrbnik. Glede verouka, ki se je doslej lahko poučeval izključno samo v cerkvah, velja enoten in jasn predpis, da se bo v prihodnje verouk lahko poučeval tudi v župnišču, kaplanijah, in to brez posebnega dovoljenja, kakor tudi v drugih prostorih, v katerih verska skupnost stalno opravlja verske posle, če to verska skupnost želi oziroma če verska skupnost te prostore prijavi pristojnemu občinskemu organu, ki odloči samo o tem, ali ustrezajo splošnim predpisom o javnih prostorih. V zvezi s tem so odpravljene tudi nekatere formalnosti. Doslej je bilo za obiskovanje verouka potrebno pismeno dovoljenje roditelja ali skrbnika in pismena privolitev mladoletnika. V prihodnje po uredbi zadostuje ustno dovoljenje in ustna privolitev. Razen tega uredba vsebuje predpise glede ustanavljanja in delovanja šol za pripravljanje duhovnikov ter ustreznih internatov. Tako lahko te ustanove začno s svojim delom takoj, ko jih verska skupnost priglasí pristojnemu občinskemu organu za šolstvo in k temu priloži pravilnik o notranji ureditvi in delu teh šol. Tudi glede pobiranja prostovoljnih prispevkov v verske namene daje uredba jasno razlago. Doslej se je namreč lahko zbiralo brez dovoljenja samo v cerkvah in tistih prostorih, v katerih so se opravljali verski obredi. Odslej pa lahko verska skupnost zbira prostovoljne prispevke tudi v župniščih, kaplanijah in drugih prostorih, kjer stalno opravlja verske posle, za kar pa veljajo splošni predpisi o finančnem poslovanju.

Če bi sedaj poskusili ob tej uredbi in bežno nakazanih predpisih, ki jih vsebuje, povzeti nekaj značilnosti, bi morali na prvem mestu predvsem ugotoviti, da izraža ta uredba organsko povezanost z ustavnimi načeli in določili Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti. Dalje: s svojimi predpisi praktično rešuje pomembna konkretna vprašanja s tem, da daje enotne razlage, kar bo omogočilo primernejše reševanje obstoječih in nastajajočih problemov. In končno, v določenem smislu pomeni uredba vključitev teh zadev v sistem neposredne demokracije, kajti ta vprašanja so prešla v pristojnost občinskih organov ljudske oblasti, hkrati pa osvobaja konkretno reševanje določenih zadev marsikatero dosedanje formalnosti.

Uredba za izvrševanje zakona o pravnem položaju verskih skupnosti je torej tehten prispevek k nadaljnji normalizaciji odnosov med verskimi skupnostmi in ljudsko oblastjo. Vendar bi bilo napačno sklepati, da so s tem že vsa vprašanja rešena in vse težave premagane. Gotovo pa je, da že sama uredba kot izhodišče nudi dovolj možnosti za rešitev preostalih nerešenih vprašanj in za premagovanje preostalih težav.

V določenem smislu gre tedaj za demokratizacijo zadev, ki sodijo v komuno in o kateri naj komuna samostojno odloča in usmerja njih reševanje prav glede na lastne razmere in okoliščine, ki so med občinami precej raz-

bične. Razumljivo je tudi, da kreativne sile moderne družbe niso bile in ne bodo indiferentne do tistih pojavov in teženj, ki bi kakorkoli poskušali zlorabljati verska čustva v potencialno politične namene. Znano je stališče, da religije ni mogoče odpraviti z administrativnimi sredstvi, ampak z nenehnim razvijanjem socialističnih družbenih odnosov, s širjenjem znanstvenih spoznanj in s splošnim stopnjevanjem človeške zavesti. Kajti, to sta dve sferi družbenih procesov: prva vsebuje splet družbenih odnosov na liniji družba — religija, druga pa na liniji cerkev — država. Teh dveh procesov seveda ni mogoče razločiti, četudi jih ločimo, pa čeprav se prvi bolj tiče državnih odnosov, drugi pa zadeva predvsem nazorsko problematiko — med seboj se namreč prepletata. Če je tedaj administriranje omejeno na neogibni minimum, je pa nujno socialistične družbene odnose razvijati do potrebnega maksimuma — seveda dosledno na demokratičen način in z demokratičnimi sredstvi.

Ta in taka politika na področju odnosov med državo in cerkvijo — vključno z novo uredbo — prav gotovo tudi sodi v tisti specifikum, ki ga utemeljeno označujemo s pojmom jugoslovanska pot v socializem...

— — —
Vprašanja gg. jugoslovanskim konzulom:

1. Ali si upate doseči objavo naslednjih vprašanj v Naših razgledih:
a) kdaj ste uredili grobove duhovnikov, n. pr. dr. Antona Korošca, profesorja dr. Lamberta Ehrlicha in drugih?

b) kam ste spravili 2.500 podob, odvzetih na avstrijski meji duhovniku — bodočemu zlatomašniku, ki jih je ob prestopu meje — na povratku iz Celovca — uradno prijavil na carini?

c) zakaj izstavlja~~te~~ dovoljenje samo enim, drugim pa ne za obisk domovine?

č) kdaj boste priznali umor kuratov Kunstlja, Polde in drugih in dovolili pogreb...?

d) kdaj boste svojcem v Kočevju in drugod pobite slovenske narodne vojske priznali zločin, jim pokazali grobove in dovolili obisk grobov?

Pričakujemo odgovor!

Vsem sotrudnikom, vsem dopisnikom: iskrena hvala za sodelovanje. Hvala tudi vsem za vzpodbudne besede, za pisma, polna poguma in odločnosti. In še nekaj: pomagajte še naprej, da bo vsaka številka Vestnika nov udarec komunizmu. — Urednik

DOMOBRANSTVO V IDRIJSKEM KOTU

(Nadaljevanje)

Šel sem povpraševat k nemški komandi v Idrijo, kaj oni mislijo o tej zadevi. Pa ni bilo treba spraševati, ker je nemški poveljnik prvi vprašal. Odgovoril semu mu s strodavnim rekom: Boj se Grkov, tudi če prinašajo darove.

Nato mi je pojasnil, da je povelje sicer prejel, ne bo ga pa izpolnil, ker da je to bolj vojaška taktika kot pa ukaz.

In res sva se pred koncem avgusta srečala na Črnem vrhu, ko se je s svojim bataljonom vračal iz pohoda nad partizane.

Res je bilo, da partizanov ves mesec avgust nismo nikjer srečali in nikogar ujeli, da bi od njega zvedeli, če so tudi partizani prejeli povelje ne napadati. Ker so partizani kar nekam zginili, smo na željo Črnovršcev opustili vsakonočno patruljo na Črni vrh. Na posadki smo čez dan držali le malo število vojakov, vsi ostali pa so pod varstvom zased odhajali pomagat okoliškim kmetom pri poljskem delu, ker je bilo pomanjkanje delovne moči zelo veliko.

Tako smo vršili domobransko dolžnost, ki nam je narekovala narod braniti in mu pomagati, kjer je bila potreba. Morda smo bili zaradi tega manj vojaki, toda tako smo pojmovali domobranstvo na Veharšah vsi od prvega do zadnjega.

Napad na Črni vrh

Zadnjega avgusta se je pripeljal poveljnik Jakoš na Veharše s svojim osebnim avtomobilom. Ker je bil absolvent orglarske šole, sem ga povabil, da sva si šla ogledat nove orgle v farno cerkev v Zavratac. Zavratac je fara, najbližja Veharšam. Tja smo vsako nedeljo strumno odkorakali k maši in skupno z ostanki predvojnega cerkvenega zbora sestavljali pevski zbor in na novih orglah poskušali svoje organizatorske sposobnosti.

Do večera sva se zamudila, potem pa je Jakoš na vsak način hotel, naj se odpeljem na Črni vrh, da me bo drugi dan pripeljal nazaj. Zakaj nisem šel, ne vem, toda drugo jutro nas je prebudilo močno streljanje, ki je prišlo od črnovrške strani. Že se je dvigal dim, toda njegovega izvora se še ni dalo ugotoviti.

Hitro smo poslali kurirja z motorjem na Goro, naj takoj pošljejo vse razpoložljive vojake. Takoj smo začeli s kanoni obstreljevati polo-

žaje zadaj za Črnim vrhom, da bi vsaj nekoliko strašili partizane. Vedeli smo, da prihaja napad s težkim orožjem z Vrh gore od vojaških bunkerjev, ki bi jih Črnovršci morali zasesti; pa jih niso. Vsake toliko se je videlo, kako se je zabliskalo, kmalu nato pa se je čul strel. Partizani so se čutili tako varne, da niti niso zakrivali položajev svojih topov in minometalcev.

Okrog 9. ure sta že bila na razpolago dva polno opremljena voda vojakov in krenili smo proti Črnemu vrhu. V Godoviču so nam Nemci povedali, da so oni prišli do onkraj Šebalka, tam pa jih je močna partizanska zaseda odbila, da so se morali vrniti.

Ni nam kazalo drugega, kot da se spustimo v strmo dolino Zale in pridemo tako partizanski zasedi za hrbet. Pot je bila dolga, toda s par streli od strani, kjer so partizani mislili, da ni nikogar, je pripravilo zasedo do tega, da je zapustila svoje položaje. Tisti, ki so napadali Črni vrh, so začutili našo bližino in svoje minometalce obrnili proti nam.

Nekaj časa smo prodirali proti Črnemu vrhu, kar zagledamo nekoga, ki je šel proti nam. Mislili smo, da je partizan, pa smo k sreči prej spoznali, da je domobranec iz Črnega vrha, preden smo pričeli streljati nanj. Ubežnik nam je povedal, da je borba končana, da je poveljnik mrtev, Črni vrh pa ves razbit in požgan. Le nekateri, med katerimi je bil tudi on, so naredili izpad. Koliko se jih je rešilo, nihče ne ve.

Po tem žalostnem poročilu smo se vrnili v Godovič in čakali, če pride še kdo iz Črnega vrha.

Po Godoviču je že krožila novica, da prihaja udarni bataljon iz Rakeka na pomoč. Pripravili smo se, da bi skupno z njim odšli proti Črnemu vrhu in morda še dalje za partizani, da bi jim vrnili udarec za udarec. Udarne bataljon iz Rakeka pa ni prišel dalje kot do Hotedršice, ker mu nemška komanda Ljubljanske pokrajine ni pustila prestopiti meje. Celo vojaki nemške posadke v Godoviču so se zgražali nad tem dejstvom.

V opoldanskih urah so partizani zapustili težko prizadeti Črni vrh. Posebnega plena niso dobili. Toda uničili so domobrantsko posadko in to jim je bilo glavno. Nemške posadke v Godoviču niso nikoli napadli pa je imela tudi slab strateški položaj in je bila slabše oborožena in je imela manj moštva, kot posadka v Črnem vrhu. Iz manj kot 80 mož obstoječa domobrantska posadka v Črnem vrhu, brez težkega orožja in v zasilnih bunkerjih je bila za partizanske propagandiste največja in najmočnejša posadka „bele garde“. Tako smo brali v „Slovenškem poročevalcu“ nekaj dni za tem.

Proti večeru so se v Godoviču že zbrali vsi, ki se jim je posrečilo rešiti iz Črnega vrha. Ne spomnim se več števila, toda preko deset jih ni bilo.

Šola, kjer so imeli domobranci svoj sedež, je bila razbita in požgana. Prav tako tudi vse hiše v spodnjem delu vasi. Tudi cerkev je bila razbita.

Zgledalo je, da so partizani izrabili pobožnost črnovrških domobrancev. Brez dvoma je imelo zanje pomen, da so pričeli napad 1. septembra, ko je bil ravno prvi petek in to prav ob uri, ko je bila večina domobrancev v cerkvi. Predno so mogli priti na svoje položaje in pričeti organizirano obrambo, je bilo že prepozno. Partizani so že vdrl v gornji konec vasi, medtem ko so spodnji konec obstreljevali s kanoni z Vrh gore, kjer bi morali domobranci imeti svojo stalno zasedo. Ker je bila od tam bližina Črnega vrha prevelika, ali ker niso znali ravnati s kanoni, so streljali na Črni vrh na ta način, da so najprej pogledali na cilj skozi iev kanona in šele nato vložili granato in jo izstrelili.

Okrog 11. ure dopoldne je vsak odpor prenehal. Partizani so vdrl še v spodnji konec vasi. Poveljnik Jakoš je padel, prav tako tudi vsi ostali, ki so še branili v šoli. Nekateri so se poskrili po kletah sosednjih hiš, mala skupina pa je napravila izpad, se z velikimi žrtvami prebila skozi partizanski obroč in okrog treh popoldne prišla v Godovič.

Z žalostjo v srcu smo se vrnili skupno z njimi na Veharše in pričeli graditi nove načrte.

Bataljon v Idriji

Po črnovrški tragediji smo vzeli nazaj na posadko na Veharšah vse domobrance, ki so se rešili iz Črnega vrha.

Ustanovili smo tudi fond za pomoči potrebne svojce v Črnem vrhu padlih domobrancev.

V Črnem vrhu je padlo nekaj domobrancev, ki niso bili domačini in se ni javil nihče od svojcev. Iz neizplačanih družinskih plač teh in pa od vseh, ki jih niso prišli dvognit, se je nabrala zadostna vsota, da ni bilo treba nikomur, ki je prišel iz Črnega vrha prosit podpore, oditi praznih rok.

Septembra meseca je tudi nastopil čas, ko bi morali otroci pričeti hoditi v šolo. Redna šola je bila v vsem idrijskem kotu samo v mestu Idriji in kjer so krajevni župniki skupno z veroukom združili tudi nekaj slovenskega pouka.

Ker smo imeli na razpolago ljudi, ki so bili usposobljeni za vzgojno delo, smo koncem septembra odprli tri osnovne šole v že obstoječih šolskih poslopjih, kjer so še nedavno laški učitelji dopovedovali otrokom, da niso „italianissimi“. Odslej se je vršil reden pouk v šolah v Zavrnatcu, na Medvedjem brdu in v Doleh.

Da bi imeli na razpolago večje število vojakov za uspešnejšo obrambo in za daljše pohode, smo ukinili posadko na Gori nad Idrijo. To je

bilo tudi združeno z mislijo, da bi ustanovili na Veharšah bataljon, ki bi slično kot udarni bataljoni ljubljanske pokrajine, delal pohode v partizansko republiko na Cerkljansko, ali pa v Trnoški gozd.

SNVZ iz Trsta nam je poslala nekaj vojakov in oficirjev in moštvo se je kmalu pomnožilo na kakih 250 domobrancev. Poseben del bataljona je bil tako imenovani marijin vrtec, ki je sestajal iz fantičev okrog 16. leta, ki so vsi pripadali v Ljubljansko pokrajino. Ker je bilo tam več reda kot na Primorskem, so se tam Nemci bolj vtikali v civilne zadeve. Zato so zahtevali, da morajo vsi 16 let stari, ali prineesti potrdilo, da so pri domobrancih, ali pa vstopiti v nemško delovno skupion TODT. Da bi fantje ostali čim bliže doma, so njih starši prišli prosit na Veharše, naj jih vzamemo v Primorsko domobranstvo.

Tako je prišlo na Veharše za en vod teh fantičev, ki so bili nad vse srečni, da se štejejo k fantom in da smejo nositi „puškico nabasano“.

Da smo nastajajoči udarni bataljon oborožili, smo od Nemcev kupili za mast in maslo več težkih in lahkih minometalcev laškega izvora. Municijo zanje in za kanone pa smo šli iskat v Vipavsko dolino, kjer je še obstojalo skladišče municije za laško orožje.

Ukinitev posadke na Gori je bila pogrešena. To se je pokazalo, še preden se nam je posrečilo organizirati bataljon. Do sedaj so se upali partizani komaj do Ledin in še to le ponoči. Zdaj pa smo jih ob belem dnevu zagledali tik pred posadko, kako so kopali strelne jarke; tako mirno kot, da bi mi sploh ne obstojali. Nekaj časa smo jih gledali, potem smo se pa tudi mi spravili na delo.

Pustili smo na posadki prav majhno število vojakov, ki so vsake toliko ustrelili proti partizanom, če se je kaka partizanska glava dvignila previsoko.

(Bo še)

GRADIVO K 27. MARCU

Gospod urednik!

Dovolite mi, da odgovorim Vam in g. Rudi Jurčecu na tisto, kar sta napisala v Vestnikovi številki za avgust t. l. z ozirom na moj dopis objavljen v junijski številki, v katerem sem nastopil proti članku „V vrtincu revolucij“.

Vidim, da sta se oba predvsem spotaknila ob besedo protest in da Vaju ta izraz iritira.

Ne vem zakaj, saj je to vendar običajen izraz pri takih zadevah in nikakor ne morem razbrati, kaj ste pravzaprav hoteli povedati s stavkom: „...dopis, ki ga avtor iz neznanih razlogov (moje podčrtanje) označuje za protest.“

Sicer pa, g. Rant, zakaj mi niste tega rekli, saj sem Vam dvakrat naročil, da me pokličete po telefonu, če bi bilo kakih težav. Verjemite mi, da bi brez nadaljnjega odstranil iz dopisa to — po Vaši in g. Jurčeca sodbi — tako neprimerno besedo.

Glede Vašega mnenja, da sem zasnoval svoj protest na napačni osnovi, pa mislim, da ste na napačnem stališču Vi in ne jaz. Princip večine, na katerega se sklicujete, je demokratski, pa vendar pri borbah in še zlasti pri prestovoljih ne velja. Pri njih ne more biti večine in manjšine, kajti borba zahteva, da so vsi eno. Za borbo ni nikoli preveč ljudi! Vsak soborec je dragocen. Takšno pojmovanje mora vladati v organizaciji, kakor je naša, ne pa tisto, ki izzveni iz Vašega mnenja, „da ogromna večina borcev ne šteje 27. marca med dni, ki bi jih lahko razdvajali“.

Osnova Vašega odgovora na moj dopis je napačna tudi v tem, da Vi govorite le o 27. marcu, medtem ko sem jaz nastopil proti trditvam g. Jurčeca zadevajočih nekdanjo **Jugoslovansko vojsko**, kajti g. Jurčec ji hoče naprtiti tudi državni udar leta 1929. To stvar bi Vam še mogel oprostiti in jo pripisati površnosti, čeprav sem na začetku svojega dopisa in v njegovem zaključku jasno povedal, da se zavzamem za jugoslovansko vojsko. Toda nikakor Vam ne morem oprostiti, da mi očitate — Simovića! Nikomur ni mogla ostati neopažena moja obsodba tega človeka, tako v razpravi „Ali je bil neizogiben naš zlom leta 1941?“ kot v odgovoru na članek „V vrtincu revolucij“.

Tudi se mi ne zdi na mestu tisto Vaše poudarjanje, da so boreci trpeli zaradi 27. marca, kot da jaz tega nisem omenil v obeh imenovanih napisih in kot da nisem tudi jaz ena od žrtev.

G. Rant, tako razpravljanje ni fair.

Toliko Vam v odgovor, sedaj pa še g. Jurčecu.

Začudil se je, izjavlja g. Jurčec uvodoma, ko je bral moj dopis, ker si ni mogel misliti, da ima še kdo med nami privilegij, ki je isto kot veto.

Tudi jaz se čudim in se ne morem načuditi, da more oseba široke kulture, kot je g. Jurčec, tak nesmisel izustiti, kaj šele napisati in objaviti.

Na kakšen privilegij aludira g. Jurčec?

Privilegij naj bo to, če skušam braniti, kar on napada? Zame je to čisto navadna, splošna in ena od osnovnih pravic svobodnih ljudi.

In veto naj bi bil moj protest?!

O vetu bi se moglo govoriti, ko bi jaz zavzel odklonilno stališče do njegovega članka še preden je bil objavljen, kajti veto je preventiven. Je pa tudi avtoritativen. Jaz pa pri Vestniku nimam nobene besede, ker nisem član konzorcija. Za članek sem zvedel šele, ko je bil že objavljen in tedaj sem nastopil proti njemu s pravico, ki jo ima vsak član. To pa je protest in ne veto.

Sploh vzbuja g. Jurčec pozornost s svojimi čudnimi in neprimernimi označbami. Tako imenuje mojo kratko analizo 27. marca „podrobno razlaganje ‘ideologije’ jugoslovanske vojske“.

Ne vem, če bi se moglo označiti mojo razlago ideje 27. marca kot „ideologijo 27. marca“, prav gotovo pa ni to ne ideologija, ne „ideologija“ jugoslovanske vojske. Da ne gre za slučajno odmikanje g. Jurčeca od predmeta, se vidi iz nadaljnega njegovega pisanja, kjer odkriva svojo fiksno idejo o „ideologiji“ oz. ideologiji jugoslovanske vojske. Tu tudi dosežejo nemogoče trditve g. Jurčeca svoj vrhunec, ko pravi, „da se iz mojih razlag in tolmačenj, ko skušam dokazati, da je bila „ideologija“ vojske boljša od ideologije ali patriotizma ostalih plasti narodov, ki so živeli v mejah iste države, jasno spozna, kako močna je bila politika vojske“.

Lahko je ugotoviti, da jaz v odgovoru na članek „V vrincu revolucij“, nisem nikomur očital „slabega patriotizma“ in da nisem razlagal nikake „ideologije jugoslovanske vojske“. G. Jurčec je vse to enostavno iz trte zvil.

Nisem protestiral proti objavi članka „V vrtincu revolucij“ zaradi tega, ker se v njem kritizira nekdanja jugoslovanska vojska. Saj jo sam javno kritiziram, ker se zavedam, da je pri delanju načrtov za bodočnost nujno ozreti se na preteklost ter odkriti in obsoditi vse negativne pojave, da se ne bi ponovili. Kritika se mora, seveda, opirati na trane argumente in dobronamernost mora iz nje dihati, sicer bo njen učinek negativen: ne bo pomagala pri gradnji, ampak razdirala.

Članek g. Jurčeca predvsem ne sloni na trdnih argumentih, kar zadeva njegovo trditev, da je prva jugoslovanska vojska sodelovala pri državnem udaru leta 1929.

Glede 27. marca pa sam g. Jurčec pravi, da njegov zgodovinski prerez še ni končan. In je tako! Dokončno in nepristransko sočbo o njem bo dala zgodovina. Da pa bo zgodovina 27. marec drugače ocenila kot g. Jurčec, sem danes še bolj prepričan kot sem bil tedaj, ko sem g. Jurčecu prvič

odgovarjal. Moje prepričanje se je med tem okrepilo še z enim argumentom: odjekom, ki ga je imela med nami in v svetu 15-letnica smrti Draže Mihajlovića. Spoznanje, kdo in kaj je bil Draža, očividno raste z razdaljo, ki nas loči od njegove smrtne ure.

In tako bo tudi s 27. marcem, saj je Dražin pokret pravilno tolmačenje njegovega bistva (Ne podajmo se vragu kletemu! Na boj proti njemu!) in njegovo nadaljevanje.

Ne bi se moglo očitati g. Jurčecu, da v članku „V vrtincu revolucij“ ne zasleduje pozitivnega cilja, da ne bi imel dobrega namena, saj zagovarja demokratični red. Toda pot njegovih misli, preden poda demokratični nauk, je sila čudna. Že začetek je perpleksen: Postavlja v lepo luč nekaj, kar smo Slovenci že zdavnaj in dokončno obsodili. Potem pretirava z Aleksandrovo diktaturo in dela krivico prvi jugoslovanski vojski. Površno, enostransko, pristransko in krivo tolmači 27. marec in končno postavlja trditev glede revolucij, ki je popolnoma zgrešena.

Prve jugoslovanske vojske ni več. Odšla je v zgodovino brez velikih bitk. Na bojnem polju je požela samo eno zmago — v bojih za slovensko Koroško leta 1919. Pa vendar ne bo pozabljena in človeštvo se je bo spominjalo, dokler bo častilo svobodo, kakor je zapisal Američan R. H. Markham, saj je to vojska — o kateri ve g. Jurčec povedati samo slabe stvari — zapustila tri sijajne zglede: 27. marec, Dražo Mihajlovića in stotisoč nepovratnikov.

Don Torcuato, 17. avgusta 1961.

Radivoj Rigler

Poštovani Gospodine Uredniče,

U listu „Vestnik“, od oktobra meseca ove godine, na stranama 266 i 267, pod naslovom „Gradivo k 27. marcu“, objavljeno je mišljenje G. Dr. Celestina Jelenca, koje sadrži puno netačnih i proizvoljnih konstatacija.

Da je G. Jelenc ovaj dopis objavio u one martovske dane, kada je izvršen državni udar a Jugoslavija uvučena u jedan preuranjeni rat na strani Saveznika, onda bi se moglo oprostiti G. Jelencu što je potpao pod uticaj jedne psihoze, koju su stvarali strani agenti u našoj zemlji, na čelu s kamufliranim komunističkim propagatorima, koji su iz razumljivih i sopstvenih interesa gurali našu zemlju u rat. Ali, danas, posle dvadeset godina stradanja i iskušenja koja su pretrpeli i trpe naši narodi; posle tolikih objavljenih dokumenata, kako iz savezničkih izvora tako i iz nemačke tajne arhive; posle objavljenih memoara savezničkih vojnih stručnjaka i državnika koji su direktno učestvovali u ratu, — kada posle svega ovoga G. Jelenc nije došao do saznanja da je 27mi mart zaista državni zločin i da je preko njega Jugoslavija doživela svoju najveću nacionalnu katastrofu, onda

je zaista za žaljenje što sam prinudjen da i na napise ovakve sadržine dajem ispravke.

Počeću istim redom kojim je G. Jelenc izlagao svoje mišljenje pozivajući se na izvesna tvrdjenja koja ni u čemu ne odgovaraju istini:

1. Jugoslavija nije zaključila tri posebna ugovora s Hitlerom i Mussolinijem, već samo jedan koji je nosio naslov: *Trojni Pakt*.

Trojni Pakt sadržavao je izvesne načelne odredbe o preuredjenju Evrope posle rata. Znači kada Sile Osovine pobede i završe rat, tek onda bi došlo do preuredjenja Evrope. Jugoslavija, odnosno njena vlada u ono vreme, nije verovala u pobedu Sila Osovine niti je pristupanjem Trojnom Paktu dala makakvu obavezu da bi doprinela ovoj pobedi, što će se iz daljeg izlaganja jasno videti.

Pristupajući Trojnom Paktu, Jugoslavija je i dalje zadržala svoju striktnu neutralnost, prilikom proširenja rata na Balkan, izazvanom napadom Italije na Grčku.

Ova njena neutralnost obeležena je trima odredbama koje su priložene Paktu i potpisane od ministara Trećeg Rajha i Italije, i koje sadrže sledeće:

a) Nemačka i Italija garantuju Jugoslaviji njen državni i teritorijalni integritet.

b) Nemačka i Italija se obavezuju da neće tražiti od Jugoslavije upotrebu njene teritorije ni njenih železnica za prevoz osovinskih trupa preko nje u ratu sa Grčkom.

c) Nemačka i Italija se obavezuju da za sve vreme trajanja rata neće tražiti od Jugoslavije nikakvu vojnu pomoć. (Nemačka „Bela Knjiga“ — Documents relatifs au Conflit germano-yougoslave et germano-grec, Berlin 1941.)

2. Jugoslavija, na osnovu Balkanskog Saveza, bila je obavezna da brani Grčku samo u slučaju ako je Bugarska napadne, kao članicu Saveza. Prema tome, napad Italije na Grčku nije obavezivao Jugoslaviju da je brani.

Ali, i pored svega toga, Jugoslavija je činila sve da pomogne Grčku kada ju je Italija napala preko Albanije, što se najbolje vidi iz pisma ondašnjeg grčkog ambasadora u Beogradu. G. Bibike Rozetia, od 13 januara 1952 godine, a koje glasi:

„Za vreme grčke kampanje u Albaniji, zahvaljujući izvanredno prijateljskoj naklonosti Kneza Pavla, moglo se vršiti redovno snabdevanje grčke vojske, što je izbeglo katastrofu ili u najmanju ruku napuštanje istaknutih položaja koje je grčka vojska, uz velike žrtve, bila osvojila.

U tom momentu, general Metaksas, pretsednik grčke vlade, zatražio je od Kneza Pavla dozvolu da na jugoslovanskoj terito-

riji organizuje snabdevanje grčke vojske. Ovaj zahtev bio je odmah prihvaćen od Kneza Pavla, pa je radi i brzo izdao poverljivi nalog predsedniku vlade G. Dragiši Cvetkoviću, ministru vojske generalu Pešiću, ministru finansija i ministru trgovine, kao i svima nadležnim servisima. Izvan diskusije je da je, zahvaljujući samo ovom prijateljskom gestu Kneza Pavla, koji je od Italijana smatran kao neprijateljski, grčka vojska kojoj je, po rečima samog generala Metaksasa, pretila glad usled nedostatka hrane i samim tim bila primorana da napusti zauzete položaje, mogla da izbegne ovu katastrofu.

Sasvim je razumljivo da se uz hitnu saradnju nadležnih servisa, civilnih i vojnih vlasti jugoslovenskih, organizovalo redovno snabdevanje grčke vojske, koje je funkcionisalo do poslednjih dana vojne u Albaniji. Svakog dana natovareni kamioni stotinama tona raznih namirnica, polazili su Bitolja ka albanskoj granici, odakle su grčki vojni šoferi, da bi se izbeglo pretovarivanje usled bombardovanja, preuzimali kamione i odvodili ih u Koricu, gde je za kratko vreme formiran jedan veći depo životnih namirnica. Na taj način je mogla grčka vojska da održi i konsoliduje svoje istaknute položaje.

Ali gde se uloga Kneza mogla videti u svoj svojoj veličini, to je u pomoći koju je pružio Grčkoj, dozvoljavajući grčkoj vladi da se snabde ratnim materijalom u Jugoslaviji. Po naredjenju Kneza Pavla, fabrika municije „Vistad“, čijim direktorima Grčka duguje zahvalnost, snabdevala je grčku vojsku stotinama hiljada ručnih granata, topovskom municijom i hiljadama drugog ratnog materijala i materijala za fabrikovanje municije, koje nije mogla da nabavi u Njemačkoj i Madjarskoj. Pored toga, svi konji za grčku konjicu nabavljeni su u Jugoslaviji. Nesporno je, kako se to, iz samih fakata vidi, da je velikodušno i prijateljsko držanje Kneza Pavla prema Grčkoj, zemlji Kneginje Olge, u mnogome olakšalo grčku pobedu u Albaniji i da sve optužbe upućene protiv Kneza Pavla od strane neobaveštenih lica, mogu se smatrati, u očima bar onih koji su bili aktivni graditelji ove borbe, kojoj su dali svoju dušu i sve svoje znanje, kao bajke zasnovane na zlonamernosti i fantaziji.

Dopadalo se ili ne dopadalo, Knez Pavle ima mirnu savest i ne može mu se ništa prebaciti. Eto, to je istina.“

Pretoria, 13 januara 1952.

Bibika Rozeti s. r.“

Ova izjava grčkog ambasadora jasno govori o stavu Jugoslavije i njene vlade prilikom italijanskog napada na Grčku.

3. Pismo italijanskog ministra spoljnih poslova, grofa Ciana, upućeno u vezi sa Solunom, je obična mistifikacija i takvo pismo nikada mi nije bilo uručeno.

G. Jelenc poziva se na londonsku „Našu Reč“, koja je ovaj „dokument“ pozajmila iz emigrantskog lista „Naša Stvarnost“, koju izdaje Dr. V. Stakić.

Interesantno je da ovo pismo, kako je objavljeno u „Našoj Stvarnosti“ i „Našoj Reči“, nosi potpis samo grofa Ciana, dok one tri citirane odredbe pod *a*, *b* i *c*, nose potpise Ribentropa i Ciana, dok one tri pokazuje da je ovo pismo fabrikovano posle napada Nemačke i Italije na Jugoslaviju, s ciljem da bi se vlada koja je potpisala Pakt a nije bila više u mogućnosti da se brani, ovim falsifikatom kompromitovala.

Nemačka tajna arhiva, objavljena u Vašingtonu, sadrži revers, potpisan od predsednika jugoslovenske vlade, samo na gornje tri odredbe. Prema tome, jasno je da je celo „pitanje“ o Solunu neverno predstavljeno.

Jugoslovenska vlada tražila je od Nemačke samo garancije u pogledu njene Slobodne zone u Solunu, i ništa više. O tome je diskutovano na sednici Krunskog Saveta i odlučeno da ove garancije administrativnim putem izdejstvuje jugoslovenski ministar inostranih poslova. Do danas nije objavljen ni jedan akt jugoslovenskog ministarstva spoljnih poslova po ovom pitanju, već su objavljeni samo telegrami nemačkog poslanika u Beogradu, von Herena, o navodnim razgovorima o Solunu. („Iskra“ od 28og marta 1961).

Ni 27mo martovska vlada, ni komunistička vlada u Beogradu — jedine koje su imale originalan Pakt u rukama — nikad ovu tobožnju odredbu o Solunu nisu objavile. Karakteristično je da o tome pišu samo izvesni emigranti, služeći se izvorima onih koji su odgovorni za 27mi Mart koji se lažima održavaju u emigraciji.

Mislim da će ovo što sam izložio doprineti boljem razumevanju prilika i događaja koji su nas doveli u emigraciju a u zemlji dovele komuniste na vlast.

Molim vas, Gospodine Uredniče, da verujete u izraze mog odličnog poštovanja.

Pariz, 1 novembar 1961.

Dragiša Cvetković

Gornje pismo g. Cvetkovića nisem namenoma prevedel, ker skorajda vsak prevod izgubi na vrednosti. Pismo pa je dokaz, da so pri iskanju resnice vsi, ki jim je mar bodočnost narodov Jugoslavije, voljni pomagati. — Mlajšim v vednost: g. Dragiša Cvetković je bil od februarja 1939 predsednik jugoslovanske vlade in je kot tak avgusta 1939 podpisal hrvatsko-srbski sporazum z dr. Mačkom, 25. marca 1941 pa skupaj s Cincar-Markovićem pristop Jugoslavije k Trojnemu paktu. — Urednik.

Gradivo k „Vetrinjski tragediji“

V 10. številki Vestnika 1960 (stran 233) sem obljubil bralcem, da bom „registriral sleherni glas, ki ga bom o knjigi Vetrinjska tragedija dobil po izidu“. — Doslej je bilo ponatisnjeno mnenje ocenjevalca v Duhovnem življenju, danes pa najprej ocena Matevža R. iz Ameriške domovine z dne 22. septembra 1960, odlomek iz Ameriške domovine z dne 21. aprila 1961 ter ocena v Svobodni Sloveniji. — Bralci imajo vso pravico, da jim dane obljube izpolnimo, bodoči sestavljalci zgodovinskih knjig o revoluciji pri nas pa dolžnost, da se ob že objavljenih delih in njih odmevih uče. — Op. urednika.

VETRINJSKA TRAGEDIJA

Za 15. obletnico je „zgodovinski odsek ZSPB“ izdal 160 strani obsegajoče delo „Vetrinjska tragedija“ v spomin „nesmrtnim junakom, izdanim v Vetrinju od 27. do 31. maja 1945 in pomorjenim za velike ideje svobode“.

Celotno delo razpade v dva glavna dela: Vetrinj in Usoda vrnjenih. Prvi del „Slovenija pod tujo zasedbo 1941—45“ je dejansko le malo obsežnejši uvod, ki naj obrazloži, kako je do Vetrinja prišlo.

V tem poglavju je nakazano, da je bil Tito, oziroma njegova Osvoobodilna fronta, dejansko že priznan od zaveznika, še predno se je slovensko domobranstvo prav organiziralo. V tej luči so razumljivi tudi govori pok. dr. A. Kuharja, ki je v nepoznanju razmer doma skušal reševati, kar se je po njegovem rešiti dalo. (Prim. članek „Ob drugi obletnici pok. A. Kuharja v Sloveniji, št. 3, prilogi AD z dne 19. t. m.) Pisec tega sestavka ni navedel za

svoja izvajanja nobenih virov in literature, kar še bolj poudarja značaj uvoda.

Poglavje Vetrinj je zgrajeno največ na sestavku dr. J. Godniča „Vetrinjski črni dnevi“ ob delni pritegnitvi podatkov dnevnika vojnega kurata Toneta Polde in dnevnika načelnika gl. stana Slovenskega domobranstva podpolkovnika Ivana Drčarja.

Sestavek „Vetrinjski črni dnevi“ dr. J. Godniča je dokument časa in razpoloženja slovenskih beguncev v koroških taboriščih. Kot zgodovinski vir more služiti le delno in ob skrajno skrbnem pretresu navedenih dejstev. Dr. J. Godnič je bil le pri redki stvari ali dogodku osebno navzoč in more služiti kot priča. Nesoglasja v nekaterih zaslišanjih kažejo, da se mu je tu in tam pri zaslišanjih vrnila kaka napaka.

Dnevnik podpolkovnika Ivana Drčarja ni ohranjen v izvirniku, ampak le v Godničevem prepisu pa še tu le v odlomkih. V kolikor bi bil

ta dnevnik ohranjen v celoti, bi lahko služil kot odličen vir, uporaben je tudi v posredni obliki, ker je podpolkovnik I. Drčar njegovo verodostojnost potrdil, v „kolikor se še more spominjati“.

Objavljeni sestavki iz dnevnika voj. kurata T. Polde kažejo, da je v njem dosti „podatkov“, ki so dejansko le govorice, ker ni zanje naveden noben vir, ki bi dokazoval njihovo resničnost.

Pravih virov in dokumentov prve roke je bilo sestavljalcem zelo malo na razpolago; ti so ali uničeni ali pa pri raznih ljudeh, katerih ni bilo mogoče doseči, da bi jih dali na razpolago. Tako je to delo dejansko šele prvi korak, kot ga sestavljalci tudi v uvodu sami imenujejo. Želeli so za 15-letnico vsaj začeti z osvetljevanjem vetrinjske tragedije, ki je vsekala tako globoke rane prenešetim slovenskim družinam v domovini in v tujini. Z objavo tega dela upajo pospešiti in razširiti zbiranje gradiva, ki naj omogoči kasnejšo resno zgodovinsko obdelavo tega obdobja slovenske zgodovine. Če bo ta cilj dosežen, bo knjiga več kot dosegla svoj namen.

„Usoda vrnjenih“ je najbolj pretresljivo poglavje. V njem poročajo priče, oni, ki so se rešili iz komunističnih koncentracijskih taborišč in morišč in žive sedaj med nami v svobodnem svetu. Navedena so njihova imena, kar daje celemu poglavju značaj dokumenta, vira prvega reda, dokaz o strahotnih mučenjih in množičnih umorih, ki bi jih titovdi sedaj tako radi prikrili.

Knjiga ima na koncu večje šte-

vilo fotografij in majhen zemljevid Slovenije z grobišči in mučišči slovenskih domobrancev. Tiskana je na trdnem belem papirju in ima rjav ovitek z naslovno sliko.

Delo ni tako temeljito in znanstveno dognano, kot bi bilo želeli, daje pa vendar vrsto podatkov in izpolnjuje na ta način vrzel v podatkih o komunistični revoluciji na Slovenskem in neposrednem razdobju po njeni zmagi.

Želeli bi bilo, da bi to delo, izpopolnjeno z novimi podatki, pa vendar skrajšano izšlo v angleščini, da bi svet na ta način zvedel, kako je „osvobodilna borba“ na Slovenskem potekala in kako se je končala.

O tem razdobju slovenske zgodovine gotovo še desetletja ne bo mogoče napisati izčrpnega stvarnega poročila, pa tudi tedaj ne, če ne bodo oni, ki so to razdobje preživljali doma, revolucijo doživljali in morda v njej celo osebno sodelovali, napisali tega, kar vedo. Komunisti doma so to v precejšnji meri že storili, pa to delo še načrtno nadaljujejo. Nasprotna stran je objavila doslej še zelo malo, pa še to premalo na strogo znanstveni osnovi. Ne gre dejansko za to, da bi zbrano gradivo že sedaj objavili, vsekakor pa ga je treba zbrati, da ga bo imel kasnejši zgodovinar na razpolago, ko bo skušal ugotavljati dejansko stanje in stvarni razvoj in potek tega razdobja slovenske zgodovine.

Knjigo toplo priporočamo vsem, ki se zanimajo za Slovenijo, njeno preteklost in sedanjost.

Matvez R.

IZ POLEMIKE

FRANCE KAMNAR (Slovenska država) :

CENE LIPOVEC (Ameriška domovina)

Lipovec odgovarja Kamnarju v Ameriški domovini 21. aprila 1961 stran 2 pod uvodnikom Neresni ljudje tudi tole:

„France Kamnar trdi, da sem sokriv tudi preprečenja izida „resničnega prikaza vetrinjske žaloigre in krivde zanjo“.

V kolikor je meni znano, in to mi je precej dobro, ni nihče preprečil izida „resničnega prikaza vetrinjske žaloigre“. Predsednik ZSPB mi je skoro eno leto pred izidom omenjene knjižice prinesel del rokopisov za njo in me prosil, naj jih preberem in mu kot poklicni zgodovinar povem svoje mnenje o njih. Čez nekaj dni sem mu svoje mnenje pismeno sporočil: Ni za tisk, niti za kako objavo, ker ni sestavljeno in napisano kritično v soglasju z načeli in metodo, po katerih se zgodovinske razprave pišejo.

V ponovnih osebnih razgovorih sva vprašanje preresetala in celotno delo je bilo predelano pri upoštevanju vsaj osnovnih načel zgodovinske metode. Ko sem dobil rokopis drugič v roke, se mi je zdel še vedno neprimeren za objavo, toda ne zaradi „zakrivanja resničnega prikaza“, ampak zato, ker pač ni odgovarjal zahtevam znanstvenega spisa, kot bi ga človek 15 let po opisovanem dogodku pričakoval. V malo spremenjeni obliki je šlo delo v tisk, ker je ZSPB hotela imeti za 15-letnico vsaj nekaj objavljenega. Služilo naj bi za temelj, na katerem naj bi zgodovinar kasneje napisal temeljitejše delo.

To resnico bi bil Kamnar prav lahko zvedel pri bivšem ali sedanjem predsedniku zveze, če bi jo le hotel. Vse govorjenje in pisanje o „preprečitvi resničnega prikaza“ je gola laž!

Sodim, da je že sama trditev, da je kdo preprečil ZSPB „resničen prikaz“ vetrinjske trdagedije, žalitev te organizacije in njenih članov. Bili so pogumni borci doma, ni jih bilo strah pogledati smrti v oči, pa naj bi se tu zbal — koga? Taki bojazljivci so samo razni kamnarji, ki ne upajo niti s svojim imenom na dan!“

Dve novi knjigi

Svobodna Slovenija je 17. avgusta registrirala izid Vetrinjske tragedije. Ocenio je napisal Miloš štare:

Mnogo se je že govorilo in pisalo, da še nimamo objektivne zgodovine dogajanj v Sloveniji med okupacijo in revolucijo. V tej smeri je bilo sicer veliko načrtov in obljub, do izvedbe pa ni prišlo. Tu in tam so v posameznih knjigah in revijah izšli odlomki iz dobe okupacije in revolucije. Tudi taki odlomki so koristni, da se dogodki ohranijo in da bodo služili kot snov zgodovinarju, kadar se bo pojavil. Daj Bog, da bi bilo to kmalu in da bi

kmalu dobili vsaj poizkus opisa dogodkov iz dobe, ki so za usodo slovenskega naroda tako pomembni.

V zadnjem času sta izšli dve knjigi, ki sta tudi doprinos za poznavanje dogodkov med okupacijo in po revoluciji. Prva je

VEETRINJSKA TRAGEDIJA

ki jo je izdal za 15. obletnico Zgodovinski odsek pri glavnem odboru Zveze slovenskih protikomunističnih borcev v Clevelandu. Knjigo je samo pozdraviti, ker je bila potrebna. Ima tri dele.

Prvi del obsega opis Slovenije pod zasedbo v letih 1941 do 1945. Ta del je sam po sebi dober in nudi pregled glavnih dogodkov. Toda bralec se ne more otresti vtisa, da je bil prvi del te knjige pisan v naglici. V zvezi z dejstvom, da nimamo še celotne zgodovine te dobe pa je škoda, da ni popolnejši. Četudi bi ta del knjige narastel — in potrebnih bi bilo vsaj še kakih 10 strani — bi to koristilo ne le knjigi sami, ampak tudi stvari. Priznati je, da ne bi bilo lahko delo na tako omejenem prostoru dodati zgoščen pregled, vendar bi bil s sodelovanjem več za to poklicanih oseb ta cilj nedvomno dosežen.

Drugi del knjige ima naslov Vetrinj. V tem drugem delu naj bi bili prikazani dogodki, ki so vodili k strahotni tragediji pokolja desetih tisočev. Mnenja sem, da bi bilo za olajšanje razumevanja v zvezi s temi dogodki navesti sklepe Teheranske odnosno Jaltske konference in povedati, da so zapadni zavezniki vračali tedaj tisoče in tisoče najrazličnejših narodnosti in pokazati bi bilo okolnost, v katerih so ta posel opravljali. Poleg tega bralec pričakuje, da bo o razvoju dogodkov v Vetrinju samem dobil tukaj izjave še živčih oseb, ki so imele ali vpogled, ali so sodelovale pri razvoju dogodkov v Vetrinju. Tako mi je prijatelj dobesečno rekel: „Bil sem prepričan, da bom bral pričevanja Krenerja, Vuka Rupnika, Cofa, Grčarja, dr. Basaja, dr. Meršola, dr. Bajleca, Janeza Gruma, msgr. Škerbca, Smer-suja, Boha, Bitenca, Krištofa itd.“ Ta pričevanja bi od vseh strani osvet-lila razvoj dogodkov, obenem bi pa bila snov za bodočega zgodovinarja, kakor tudi za bralca, da si sam napravi sodbo o teh dogodkih. Tega pa v drugem delu knjige ni. Nele, da pogrešamo celo vrsto pričevanj oseb, ki bi mogle marsikaj razjasniti, sta glavna vira temu delu knjige neki dr. Godničev spis, ki ga je sestavil v Spittalu leta 1947 in zapiski kurata Polde. V obeh je težko presoditi, kaj je pisano pod vplivom čustev, kaj pa je posledica objektivnega opazovanja. Pri tolikih še živih pričah bi ta dva spisa kvečjemu lahko služila za dopolnitev, ne pa za osnovo.

Neobičajno je tudi navajanje virov. Knjiga navaja, da se nahaja dr. Meršolov opis dogodkov v Godničevem spisu, ki nikdar ni bil publiciran. Dr. Meršol pa je nad vse važen opis teh dogodkov objavil v Koledarju Svobodne Slovenije za leto 1951. Vsekakor bi bilo primerneje citirati, kje je dr. Meršolov spis objavljen, ne pa navajati, v katerem arhivu leži. Škoda,

da kljub vsej dobri volji to poglavje ni izpolnilo vrzeli, ki jo ima naša povojna literatura o vetrinjskih dogodkih.

Tretji del te knjige, ki ima naslov „Usoda vrnjenih“, je najobširnejši. Ta je najboljši in v celoti zrel za tisk. S primernim uvodom bi bila to lahko samostojna knjižica, prevedena v tuje jezike.

Kot pomanjkljivost smatram tudi to, da niso navedeni pisci knjige. Ta bi na vrednosti mnogo pridobila, ker anonimnost v takih slučajih ni mestu. Ko bi bila objavljena vsaj imena članov zgodovinskega odseka, ki je knjigo „priredil in izdal“. Pa tudi tega ni.

Knjigo je tiskala tiskarna Ameriške domovine v Clevelandu. Prav je, da pride v vsako izseljensko knjižnico, pa tudi v družinskih knjižnicah naj ne manjka.“

Druga knjiga je PRED VRATI PEKLA, o kateri je Vestnik že pisal.

I Z U P R A V E

Naročnina

Novembrsko in decembrsko številko Vestnika smo združili v eno, ker nas izkušnje uče, da so za božične praznike poštni uradi tako v U. S. A. kakor v Argentini in tudi drugod preobremenjeni in zato z velikimi zamudami dostavljajo. Da se izognemo vsem nevšečnostim in pritožbam radi pozne dostavitve, smo se odločili za ta korak; upamo, da ga boste z razumevanjem vzeli na znanje. Obe številki sta natisnjeni na 64 straneh, tako da bo kar precej zanimivega branja. Zaradi porasta cen papirju in tisku smo bili primorani za prihodnje leto zvišati naročnino od dosedanjih \$ 96,— na \$ 150,—. Prepričani smo, da boste, spoštovani bralci, kljub temu ostali zvesti in naklonjeni naročniki, saj je naša revija ostala najcenejša od vseh drugih slovenskih publikacij v zamejstvu. Z vašo pomočjo jo bomo skušali ohraniti na dosednji višini in obsegu — še več trudili se bomo, da bo postala še boljša in zanimivejša. Obenem pa prosimo vse one naročnike, ki so z naročnino na zaostanku, da jo poravnajo in s tem omogočijo, da revijo nemoteno izdajamo. Kakor so vsakemu izmed nas potrebni vsakdanji gnotni dohodki za življenski obstanek, tako je tudi Vestnik odvisen od teh, da more živeti in prihajati med nas.

Darovi za tiskovni sklad

Našim prošnjam za darove v tiskovni fond Vestnika so se odzvali naslednji: Erjavec Lojze \$ 24, Vester Franc \$ 108, Prelog Franc \$ 1000, ing. Albin Mozetič \$ 50, M. B. \$ 100, Jože Musar \$ 404, S. R. \$ 8, N. N. \$ 100, skupno 1794. Vsem navedenim darovalcem priskrbenja hvala. Upamo, da bomo v prihodnji številki Vestnika mogli poročati o novih darovalcih.

BRALI SMO

KRALJEVA DEDIŠČINA

(Nadaljevanje)

„Precej osnutkov smo pretresli in se končno odločili za naslenjega: Jaz naj bi šel za nekaj dni na počitnice — na lov, bi rekli, v resnici pa bi odšel v spremstvu prijatelja kadeta v tankovsko bazo pri Beogradu, kateri je poveljeval major, moj dober prijatelj, ki je bil z nami istih misli. On bi nato dejal, da mora iti na nočno patrolo, pa bi vzel s seboj šest tankov, s katerimi bi se odpeljali v 300 milj oddaljeno Skoplje. Vse do tega trenutka bi se moral jaz izogibati slehernega možnega suma o moji soudeležbi pri podjetju. Drugi vojaški člani skupine, med katerimi je bil nek gardni kapetan, pa bi za vsako ceno morali doseči prestavitev na poveljniška mesta v južni Macedoniji. Eden od mojih prijateljev kadetov je imel strica v Bitolju in njegov starejši brat je na našo srečo poveljeval pehocnemu bataljonu na istem področju. Skrivnost sem dalje zaupal enemu mojih vojaških instruktorjev, ki je še do nedavnega bil poveljnik brigade blizu Debarja. Bil je silno priljubljen tako med oficirji kakor med vojaštvom. Drugi člani naše skupine pa bi morali vzpostaviti kolikor mogoče zanesljivih stikov in doseči, da bi te osebe odšle čim bliže meji.

Upali smo, da ne bo nobenega alarma vsaj 24 ur po našem tankovskem odhodu iz Beograda. Jaz bi se moral podati v glavni stan poveljstva v Skoplju, ki je že bilo, kakor sem vedel, z nami, stopiti v stik s poveljujočim generalom in doseči od njega povelje za pomik vseh čet na mejno področje. Nameravali smo prositi grško vlado, naj bi sprejela stotisoč glav obsegajočo begunsko vojsko, potem pa bi preko grške vlade zahtevali od naše, da prekliče podpis pakta. V primeru odklonitve bi se pridružili našim tradicionalnim prijateljem Grkom v boju proti skupnemu sovražniku.

... Vse to bi se moralo zgoditi teden dni po podpisu pakta, kar naj bi se zgodilo v začetku aprila, ko bi najhujše res postalo najhujše.

14. februarja sta Cvetković in Cincir Marković ob začudenju vseh odpotovala na Berchtesgaden, kamor ju je Hitler „povabil“ na razgovor o bodočih odnosih med obema državama.

26. marca sta se ministra vrnila s končnega potovanja v Nemčijo in povedala, da smo podpisali Trojni pakt na Dunaju in tako uradno stopili na stran osnih sil. Izjava, ki sta jo podala, je vsebovala tudi namig o tajnih klavzulah, ki naj bi nam bile v veliko korist.

Izjava mi je zadostovala, da sem sklenil, da moramo naš načrt izvesti takoj. Klical sem telefonično gardnega kapetana in prijatelje. Sporočilo je vsebovalo samo mojo zahtevo, da morajo naše načrte izpeljati čim prej mogoče. Nekaj moramo storiti. Potem sem čakal razvoj dogodkov.

Tisti večer me je klical stric in dejal, da odhaja z vlakom na Brdo, ker je utrujen in bi se rad nekaj dni spočil. Ko sem večerjal, me je klical general Kosić, rekoč da me želi videti ob osmih. Prišel je v paradni uniformi, v kateri se je poslovil od strica na kolodvoru, se obnašal čim bolj

domače mogoče in mi v skorajda v vlogi bralca začel razlagati, zakaj je vlada sklenila podpis Trojnega pakta. Trdil je, da je podpis zgolj formalnost in da tajne določbe zagotavljajo našo nevtralnost (te določbe so zame ostale res tajne, ker mi jih ni povedal). Potrudil se je dopovedati mi, da nas bo podpis pakta obdržal izven vojne vsaj začasno, zraven pa nam bo dana možnost, ker Zahodne sile ne morejo trenutno pomagati, da bomo naš oborožitveni program izvedli brez sleherne kontrole, da bomo pridobili na času vse do tedaj, ko pakta ne bomo rabili več — pakt sam na sebi pa ni nič drugega kakor kos papirja. Ubogi mož se je resnično potrudil, da bi me prepričal o neki stvari, o kateri — tako sem trdno uverjen — še sam ni bil popolnoma prepričan.

„Čutili smo se dolžne,“ je dejal, da ohranimo edinost in nedotakljivost Jugoslavije vse do 6. septembra, ko bo Vaše Veličanstvo postalo polnoletno in prevzelo na svoje rame oblast in obveznosti,“ (60-61)

„Vprašal sem ga, ali je res poznal in razumel odmev našega ljudstva ob tem sporočilu in ga opozoril, da se utegne pojaviti nevarnost močnega in nepredvidenega odmeva, ako vlada ne bo znala podati sprejemljive razlage... Govorila sva nekaj ur...“ Ako res želite dobiti zaupanje med narodom, od katerega ste odvisni, boste morali v njegovem jeziku razložiti, zakaj gre. Ako pa tega ne boste storili, boste med narodom našli najhujše sovražnike.“ Ta razgovor sva imela na predvečer 27. marca. Nič nisem vedel o njem (o 27. marcu namreč) v tistem trenutku.“ (61-2)

„Preden se je regentstvo odločilo za zadnji korak, je preko vojnega ministra Pešića povabilo vse generale na takojšnjo konferenco o vojaškem položaju. Sestanek je bil 18. marca in navzoči so bili generali Kosić, Petrović, Pandurović Simović, Stajić. Vsi so bili soglasni v tem, da je z vojaškega stališča položaj Jugoslavije silno težak in da je treba storiti vse, da se izognemo vojni s tedaj vsemogočno Osjo. General Simović je pa dejal, da bi po njegovem podpisu pakta s Hitlerjem bil nečasten za Jugoslavijo in še posebej za Srbe. Preden je odšel podpisat pakt, je Cvetković obiskal kneza Pavla in sta ponovno razpravljala o vojaškem položaju dežele. 22. marca ob 10 dopoldne sta poklicala generala Simovića, da bi ga povprašala o nekih načrtih za udar. General Simović jima je povedal — in generalu Pešiću in dr. Mačku, ki sta bila tudi navzoča — da vlada splošno nezadovoljstvo med mladimi oficirji, da pa trenutno ni nikakih načrtov za udar. Odkrito je priznal, da ne verjame, da bi vojska mirno prenesla podpis pakta z Nemčijo, ki bi Jugoslavijo napravil za vazalno državo. Ta informacija bi bila lahko zadosten opomin vladi, da se podpisu umakne. (63)

„Znotraj vlade so odstopili trije srbski ministri, Budisavljević, Konstantinović, Čubrilović, ... na predvečer podpisa so se nekdanji boreci in rezervni oficirji zbrali in odločno odklonili pakt... duhovniki pravoslavne cerkve in vojaški poveljniki po vsej deželi so bili proti paktu... celo policija je bila s simpatijami na strani prebivalstva... za slehernega Srba je bil samo en izhod: revolucija, ki je 27. marca sledila. Srbi so bili pripravljeni, kakor so bili Poljaki, računati samo nase v težkih dneh, ki so prihajali... v resnici je bil pakt bolj sramoten, kakor pa si je ljudstvo moglo

misлити. Po tajnih klauzulah je Jugoslavija obljubila boj protinemški propagandi in dala prost prehod nemškim četam in vojnemu materialu skozi Jugoslavijo v zameno za jug.udeležbo pri nemškem gospodarstvu in razširitvi jug. ozemlja v smeri proti Solunu, grškem ozemlju, se pravi naših tradicionalnih prijateljev in zaveznikov... general Mirković, pomočnik komandanta zračnih sil, ki je že videl Jugoslavijo na strani Nemčije in čutil, da mora vse storiti, da se to prepreči, je vedel, da dežela v tako kritičnih trenutkih najbolj potrebuje voditelja in je zato ponudil to mesto Krsojeviću, Milanu Nediću, generalu Aleksandru Stankoviću, Bogoljubu Iliću in Simoviću... končno je general Mirković govoril s Simovićem, ki je brez daljšega pomišljanja sprejel vodstvo državnega udara. Obljubil je, da — ako puč uspe, bo ostal vojaški in politični vodja dežele, položaj, o katerem se je pozneje izkazalo, da mu ni bil kos. (64-65).

Na dan podpisa pakta, 25. marca, je bilo sklenjeno, da se bo puč izvedel 27. marca ob 2.20 zjutraj... 26. marca popoldne je Mirković poklical k sebi podpolkovnika Dinića, majorja Kneževića Živana in njegovega informativnega oficirja Babića, ter jim dal začetna navodila... ob 5 popoldne je prišel Simović in bil začuden nad tako hitrim postopkom, ker je hotel še čakati... pol ure pozneje je Dinić zvedel, da se je stric Pavle odpeljal iz Beograda, in to sporočil Mirkoviću. Sprva je to povzročilo zaskrbljenost, češ da knez ve o pripravah za udar in da zato odhaja iz dežele... poročilo iz dvora pa je povedalo, da je odšel na oddih v Slovenijo, medtem ko so bili kneginja Olga in otroci še vedno v Beogradu... 27. marca ob 2 zjutraj je bilo vse pripravljeno... ob 2.20 je polkovnik Burazović javil, da je zasedel radijsko postajo... zatem zasedba Batajnice in podpolkovnik Radojičić je javil, da je zasedel vojno ministrstvo in glavni stan generalštaba... končno je prišlo sporočilo o aretaciji Cvetkovića (izvedel jo je kapetan Miro Stamenković, kasnejši domobranski oficir, op. prireditelja) in članov njegove vlade... vse to se je zgodilo v dobri uri... tri ure kasneje so se voditelji raznih političnih strank zbrali v vojnem ministrstvu, kjer jih je čakal general Simović... na tem prvem sestanku te vlade, ki je kasneje postala moja dedna vlada v begunstvu, se je pokazala vsa njena slabost. Po dolgem in živahnem razpravljanju je bila vendarle nova vlada sestavljena iz reprezentativnih osebnosti vseh strank in general Simović je bil predsednik vlade. Jaz sem bil proglašen za vladajočega poglavarja, medtem ko je bilo princu Pavlu odvzeto regentstvo, obenem pa sklenjeno, da se ga naprosi, ko se vrne v Beograd, da takoj zapusti deželo. (66)

Nadaljnji sklep je tudi bil, da bi moral jaz preko račia prebrati proklamacijo jug. ljudstvu, izjavljajoč, da sem na strani puča in pozivajoč ljudstvo, da se zbere okrog mene in mi da disciplinirano in junaško pomoč za bodoče dni. Ker pa me nova vlada precej časa ni mogla doseči, ker sem bil izoliran v palači, je bil glas, ki je podajal proklamacijo, in ki so ga slišali prebivalci Jugoslavije in z neko mero začudenosti tudi jaz sam, glas mladega oficirja, ki je posnemal moj glas. Nova vlada je bila sposobna razgovarjati se z menoj šele tedaj, ko je bil zlomljen odpor oficirjev, ki so me obdajali, tako n. pr. moj vzgojitelj general Kosić... medtem je stric

Pavle prišel v Zagreb, kjer je zvedel za puč v Beogradu... šel takoj v bansko palačo, kjer je pretresal situacijo z dr. Mačkom in dr. Šubašićem... Dr. Maček je bil mnenja, da regent ne bi smel za nobeno ceno popustiti pučistom, ampak postaviti stvari nazaj na prejšnje položaje... General Marić, poveljnik v Zagrebu, je zatrdil, da bodo vojaške sile po Hrvatski ostale zveste in se uprle Simovićevi vladi... Moj stric pa je izžrpan zaradi naporov zadnjih mesecev mislil, da je vse izgubljeno, in je zato prosil dr. Mačka, naj stopi v novo vladu in poskusi tako storiti vse, da prepreči vojno... princ Pavle se je v spremstvu dr. Šubašića vrnil v Beograd... na peronu je pozdravil generala Simovića in skupaj sta se odpeljala v vojno ministrstvo, kjer je princ podpisal uraden odstop kot regent. (67)

„Tak je bil potek dogodkov, kakor sem jih pozneje zvedel, toda v tistem trenutku sem bil popolnoma začuden nad vsem, kar se je dogajalo. Moje osebne izkušnje s pučem so se začele ob 6 zjutraj 27. marca, ko me je sluga Radenko zbudil sunkovito; povedal mi je, da je vzgojitelj v sejni dvorani, kjer me čaka. Na uho mi je prišepnil, naj pazim, kaj bom govoril in storil, kajti kakor se zdi, sta se vojska in letalstvo uprla vladi. Hitro sem si ogrnil haljo in šel v sejno dvorano, kjer me je čakal general Kosić... Povedal mi je, da se moram takoj napraviti, kajti skupina mladih vročerkrvnih oficirjev je privedla čete v mesto, zasedla generalštab, vojno ministrstvo... medtem ko sem se napravljal, sem razmišljal o tem, kaj bi se utegnilo zgoditi, kajti prejšnji večer nisem slutil ničesar o kakih dogodkih. Ko sem bil napravljen, sem šel z njim in ga še na pol v spanju vprašal: „Kam pa greva?“ Povedal mi je, da se peljeva v gardno kasarno, kjer me čaka garda v paradnem stavu. „Vi morate iti tjakaj in se pokazati,“ je dejal, „kajti ti ljudje vas bodo branili, ko bo prišel čas.“ Nazaj grede sem vprašal Kosića, naj mi obširneje pove, zakaj gre. Dal pa mi je izmikajoče se odgovore in celo pripomnil: „Še sanja se mi ne, zakaj pravzaprav gre.“ Ko sem se vrnil v palačo okrog devetih zjutraj, sem na Radenkov namig prižgal radio. Na moje veliko začudenje sem slišal glas, kakor moj nekako, ki je bral proklamacijo: „Srbi, Hrvati, Slovenci! V tem, tako usodnem trenutku za naše ljudstvo, sem sklenil vzeti kraljevsko čast v svoje roke. Člani kraljevskega namestništva so razumeli pravilnost mojega koraka in so po lastni odločitvi takoj odstopili. Moja kraljevska vojska in mornarica sta se mi takoj stavili na razpolago in že izpolnujeta moje ukaze. Pozivam vse Srbe, Hrvate in Slovence, da se zberejo okrog prestola. V trenutnih težkih okoliščinah je to najbolj gotov način ohranitve notranjega reda in miru na zunaj. Pooblastil sem generala Simovića s sestavo nove vlade. Z vero v Boga in bodočnost Jugoslavije pozivam vse državljane in vse oblasti v deželi, da izpolnijo svojo dolžnost napram kralju in domovini.“ (68-9)

Ob izbruhu vojne je Jugoslavija imela 6 armij, sestojčih iz 16 divizij pehote in ene konjeniške, in med vojno bi mogli mobilizirati še nadaljnjih 11 divizij. Tako bi skupno imeli 28 divizij, med tem ko materiala za opremo ni bilo več kakor za 25. Naša obramba je bila slaba, še bolj neučinkovita pa je bila zaradi slabe razporeditve. Namesto koncentracije večine čet v goratih predelih sredi države, so bile razpršene po skupinah vzdolž vseh

naših meja. Povedal sem generalu Simoviću, da bi na mejah morali obdržati manjše oddelke, večino pa koncentrirati v središču in na jugu države. Takšna razmestitev bi olajšala tako protinapade, kakor tudi umik skozi Albanijo na grško mejo, posebno še ker je obstojala možnost uničenja tamkaj nahajajočih se italijanskih čet in uporabe njih opreme za naše lastne potrebe. General Simović je bil za to, toda navodila za te večje premike so bila izdana in izvršena tako počasi, da se je dejansko premik na nove pozicije začel šele ko so Nemci že napadli. ...Moj dober prijatelj, ameriški poslanik Arthur Bliss Lane me je obiskal in prosil sem ga, naj pošlje nujen telegram predsedniku Rooseveltu zahtevajoč predvsem lovce in bombnike, kajti imeli smo 600 uporabnih pilotov in denar, da bi jih lahko plažali. Prejel sem silno vzpodbujajoč predsednikov telegram, v katerem je dejal, da želi nuditi vso možno pomoč junaškemu srbskemu ljudstvu in obljublja takojšnjo izročitev vojnega materiala. Dan za dnem, uro za uro so bile novice o koncentraciji nemških čet vzdolž naših meja bolj in bolj alarmantne, a šele 4. aprila sem utegnil pregovoriti Simovića o potrebi mobilizacije naših čet. Končno je izdal povelje za tajno mobilizacijo, ki bi pa razumljivo rabila mnogo časa za izvedbo. (74-5)

Z avtom sem zapustil Beograd, se peljal mimo Avale...v smeri proti Zvorniku... Naslednji dan me je prišel obiskat general Simović in mi povedal, kolikor je pač mogel vedeti: Javil je, da se je bombardiranje Beograda nadaljevalo celo noč, nemške čete so že v obrobni delih mesta... Edina direktna telefonska zveza iz vrhovnega poveljstva je bila z generalom Milanom Nedićem, ki je bil tedaj poveljnik na jugu. Nemci so ga divje napadali, a branil se je čudovito... Na večer 8. aprila me je prišel obiskat iz Užie, kjer se je zbrala vlada, dr. Maček. Dejal mi je, da se namerava vrniti z avtomobilom v Zagreb, kajti tisti čas so se hrvatske čete že nehale boriti in so zapuščale položaje. Poskušal je ponovno dvigniti njih moralo. Naprosil sem ga, naj ostane, ker ga bomo rabili kot predstavnika Hrvatov v vladi, a on je bil preveč trdno prepričan, da mora deliti skupno usodo s svojim ljudstvom. Odločil pa je, da bo dr. Krnjević ostal njegov namestnik v vladi... Naslednje jutro smo odšli v Han Pijesak... Ob prihodu sem naletel na silno primitivne razmere: ni bilo niti vode, niti elektrike niti kurjave. Nikakor se nisem mogel pomeniti z vrhovnim poveljstvom, Simović pa mi je dejal, da bodo prišli malo kasneje. Do 6 zvečer se mi je posrečilo spraviti skupaj toliko vroče vode, da bi se lahko skopal, ko me je eden izmed adjutantov opozoril na kolono mimovozečih avtomobilov, v katerih je prepoznal člane vrhovnega poveljstva. Ker so se peljali mimo, sem poslal za njim oficirja, da zve podrobnosti. Potem sem se skopal. ...Adjutant mi je povedal, da vrhovno poveljstvo odhaja po Simovićevem nalogu v Sarajevo, ker so Nemci že prekoračili Donavo in korakali v Beograd... Ostal sem v Han Pijesku še dva dneva... Poslušal sem radio in nisem mogel narediti ničesar drugega in tudi nisem imel drugih virov novic. ...Končno sem se odločil za odhod v Sarajevo. Ustavili smo se v kraju Goražde... Videl sem ob cestah kar precejšnje kupe polomljenih vozil.

(Bo še)

BORCI PIŠEJO

Gospod urednik!

V članku *Malo bilance* se moje ime napačno piše kot *Ovsenek*, ker sem pač *Ovsenik*. Zdi se mi potrebno to poudariti samo zato, da ne bi bilo nepotrebnih zamenjav.

Moram pa reči, da s svojim pisanjem prav gotovo nisem imel namena koga „česniti po glavi“ in se je tisti „mekdo“ v Buenos Airesu zelo zmotil, kakor so se nekateri zmotili tudi tu, ko mi je g. Korošec v naslednji številki odgovoril, misleč, da bom na njegove besede še nekaj napisal v odgovor. Naj danes zapišem, kar bi dejal takrat: „Tako je, tako mislim tudi jaz, g. Korošec. Slediti moramo le dosledno osnovni misli, ki ste jo v odgovoru povedali.“ Meni je namreč v vsej debati šlo za opozoritev na neprav, ne pa za prepir s komer koli, za kar še posebno naš *Vestnik* ni prikladen, ker je njegovo poslanstvo združevati, ne pa razbijati.

Janez Ovsenik, Cleveland

Gospod urednik!

Kljub temu, da sem nekajkrat že menjal naslov, me je vendar došla pošiljka *Vestnika*. Za poslane izvode se prav lepo zahvaljujem. Skušal jih bom prodati in bom izkupiček takoj nakazal. Seveda bo bolj težko najti kupce, kajti v Avstraliji nismo tako blizu skupaj, da bi na vsak korak lahko domobranca srečal. Pa se bom potrudil.

Moram reči, da mi *Vestnik* zelo ugaja (hvala lepa, op. urednika), zelo pa pogrešam dopisov iz vrst gorenjskih domobrancev. Ne vem, čemu tako trdovratno molčijo, saj se jih je rešilo navsezadnje le nekaj in bi lahko dvignili svoj glas. V Argentini je lepo število takih, ki bi bili zmožni kaj napisati o domobrancih na Gorenjskem, n. pr. Volovšek Milan, Tršinar Bogomir, Amon Milan, Šenk Franc in drugi. Torej — na plan!

Lep pozdrav!

F. E., Avstralija

Gospod urednik!

Vem, da bi se moral obrniti na upravo, pa pišem Tebi, ker sva stara znanca. Torej, manjkajo mi številke 1, 2, 5 od letos, ki so se verjetno izgubile na pošti. Prosim, da jih pošljete čim prej mogoče. Bom že nakazal. Vsekakor predložite tudi račun za naknadno poštnino.

B. Š. — Salta, Argentina

P. S. Upam, da si med tem vse v redu prejel. Urednik.

Gospod urednik!

Slišal sem, da se pripravlja knjiga o naši revoluciji. Začnite z delom in ne odnehajte. Z moje strani morem reči samo tole: kar bom le mogel, bom zbral građiva, še več pa bom storil za zbiranje fondov.

J. J., New York

Spoštovani gospod urednik!

Veliko nepotrebnega razburjenja med borci ste napravili, ko ste v julijski, (sedmi) številki „Vestnika“ objavili članek „Klofuta v obraz pravici“ Glšt. pplk. Karla Novaka.

Ako je že g. Karlo Novak tako „nesramen“, da nas domobrance, ki smo njemu in njegovim četnikom veliko pomagali, imenuje „quislinge“, bi morali biti vsaj Vi, g. urednik, toliko uvidevni, da bi tega ne priobčili v Vestniku. Vedno poudarjate, da je Vestnik glasilo protikomunističnih borcev, zakaj potem objavljate stvari, kjer se borce imenuje „quislinge“?

G. Novaka med borce ne moremo prištevati, ker se on sam „hvali“, da je dajal povelja, da se komunistov ne sme napadati. To mu lahko potrdijo tudi tisti, ki so bili v njegovih vrstah in zdaj žive tukaj. Prav bi bilo, da bi tisti, ki veliko vedo o „junaških delih“ g. Novaka, kaj pisali. Vam pa samo še tole: ako mislite, da boste s takimi objavami med borci obdržali „Vestnik“, se motite. Izgubili boste veliko naročnikov.

Res živimo v demokraciji, vendar pa ne gre, da bi morali vse objaviti, kar Vam kdo pošlje. Ako hočete objaviti vse, potem pišite v Chicago. Tam pri „Prosveti“ imajo veliko lažnjivega gradiva proti nam. Zadnji čas je, da prenehate z žaljivimi objavami proti borcem.

Pa brez zamere in lepo pozdravljeni!

Hinko Zupančič, Cleveland

P. S. Članek Klofuta v obraz pravici je bil ponatis iz revije, ki sem jo hranil v svojem arhivu. Objavljen je zato, ker je v pretežni večini dokumentarnega značaja. — Če domobrance g. Novak čudno označuje, Vas ne sme motiti sedaj, ko to nikdar ni motilo. Mnenja pa sem, da bi se g. Novak, ki je bliže sedaj Vam, kakor nam v Argentini, lahko sam oglasil in kaj več napisal. Tako četniki in domobranci mu bomo hvaležni, ako nam bo pomagal zbirati gradivo. Najbolj na mestu pa bi bilo, ako bi tisti, o katerih pravite, da „zdaj žive tukaj“ napisali vsakdo svoje pripombe in jih poslali Vestniku v objavo. Prepričan sem, da Vestnik naročnikov zato ne bo izgubil niti izgubljal. — Urednik.

Toledo, 4. oktobra 1961

Stal sem pred Alcazarjem v Toledu, ki je postal simbol naše protikomunistične borbe. Junaški borci so nazadnje živeli le še v podzemskih hodnikih, pa so vzdržali. Prišla je pomoč od Franca — in zmagali so.

Mi smo sicer prvo rundo izgubili, kar pa nas ne sme streti. Bog zmaguje ob času, ki si ga je določil. Mi pa vztrajajmo ob spominu na drug Alcázar, na naš Turjak. Tudi naši bi bili tedaj uspeli, če bi imeli Franca, da bi prihitel na pomoč. Toda to sedaj ni več važno. Sedaj je važno, da ohranimo iste ideale, kot so jih poznali borci v Alcázarju: Dios y España, kar bi bilo po naše: Bog in domovina. Vse člane, zlasti pa odbor pristrčno pozdravlja

Jože Jurak.

Dragi gospod urednik!

Tole pisanje se mi je porodilo ob branju podlistka „Ljudje pod bičem“, ki izhaja v Ameriški domovini. Prav gotovo nisem edini, kateremu je ta roman vžgal ogenj v srcu in obnovil idealizma, s katerim nas je toliko fantov šlo v boj proti zlu.

Povest se dogaja v Sloveniji in začenja že leta 1939, traja ves čas okupacije in revolucije in dočaka „osvoboditev“. Ko to pišem, podlistek še ni končan.

In dasi mi pero kaj težko teče, sem se vendarle odločil, da napišem nekaj vrst zato, da bi vse bivše borce pozval k delu za izid tega podlistka v knjižni obliki. Naj izide pri komer koli in kakor koli. Sem eden tistih, ki radi berejo, zavedam pa se tudi moči tiskane besede. Podobno misel o izdaji tega podlistka je dal tudi že profesor Janez Sever.

Govorilo se je in pisalo, da bo izšla Turjaška tragedija. Žal se to še ni uresničilo in se bo tem manj, čim bolj se bodo dogodki oddaljevali. Res je, da so finančne težave povsod, a zdi se, da bi za nekako 900 dolarjev mogli podlistek Ljudje pod bičem izdati v knjigi. Vsekakor je knjiga tega truda vredna.

Sam sem pripravljen sleherni čas posvetiti kampanji za zbiranje sredstev, kajti na to knjigo se bo moral opirati tudi bodoči zgodovinar. Dogaja se namreč v okolici Turjaka, kar bi lahko nadomestilo že prej omenjeno Turjaško tragedijo. Ako ta poziv ne bo našel odmeva, se bom lotil novega in ga objavil v Ameriški domovini in drugod, vse dokler ne uspem.

Vse bojavnike v USA in Argentini lepo pozdravlja

Lojze Zupančič, Toronto

P. S. — Iskrena hvala za pismo. Še nas ne bo konec, dokler imamo med nami ljudi, ki imajo smisel za slovensko knjigo. Bog daj, da bi uspeli, Bog daj, da bi se našli sodelavci. — Kar se pa tiskanja tiče, se mi zdi, da bi v Argentini ceneje dosegli zastavljeni si cilj. Tako kot Vi pa bo tudi urednik nestrpno pričakoval odmeve med bralci. — Urednik.

Ljubimo svoj jezik!

(Pojasnilo: Beseda pred pomišljajem je izposojenka ali tujka, beseda za pomišljajem slovenska beseda, ki naj prvo zamenja.)

Zoperstaviti se — po robu se postaviti; (ne) prirođen — (ne) naraven; važen — pomemben; važnost — pomembnost; zaključek — tu: sklep; možen — mogoč; možnost — mogočnost; očviden — očitni; kolos — velikan; kolosalen — velikanski; kolosalno — sijajno, velikansko; razlog — vzrok; zapad — zahod; zapadni zavezniki — zahodni zavezniki; enostaven — preprost; pečati se s čim — ukvarjati se s čim; inozemstvo — zamejstvo, tujezemstvo; model — vzorec, tu: izdelek; dejstvo — resnica; predel (ozemlja, dežele) — kraj, pokrajina, okolica; obstojati — obstajati (pač pa obstoj); strokovnjak — izvedenec; strokovnjaški — izvedenski; obala — breg, obrežje; nadkriliti — prekositi; zadržanje — tu: vedenje; zahodne sile — zahodne države; bodoč — prihodnji; čitati — brati; čtivo — berilo; časopis — časnik; prilika — prispevka (n. pr. svetopisemska prilika. Ta beseda (prilika) naj se rabi v pomenu prispevke, ne pa časa, dogodka (ob priliki poroke — prav: ob poroki, pri poroki); ob ti priliki — ob ti priložnosti. Za pomen besede prilike, kot se navadno uporablja, naj se torej rabi beseda priložnost). Potvarjati — pačiti, ponarejati, lagati; potvoriti — spačiti, popačiti, ponarediti; čustvo — čutje; poziv — po-

vabilo, klic, vpoklic; izgleda — videti je, zdi se, kaže, podobno je; izgled — videz upanje; šikana — nagajanje, sitnarjenje; upravitelj — oskrbnik; v oči pasti — v oči udariti, zboti; opomniti, iznenaditi; obvestiti — sporočiti, naznaniti; činiti — delati; čin — dejanje; zreti — gledati; izven — iz; pobarati — povprašati; ogorčen — razdražen, razkačen; odmor — počitek, oddih; bodočnost — prihodnost; razpravljati — obravnavati; razprava — obravnava; premirje — pomirje; izmenjati — zamenjati; izmenjava — zamenjava; smatrati — imeti za kaj, šteti (med); opozarjati — opominjati; opozoriti — opomniti, spomniti; podvzeti — lotiti se, začeti, narediti kaj; podvzeti ukrep — odločiti, ukreniti; podvzemati — lotevati se, začeti, voditi, delati; podvzemanje — opravljanje, lotevanje, začetek; napram — do.

Realen — stvaren; avtomatičen — mimovoljen (pri živih stvareh), samogiben (pri neživih stvareh); šanse — sreča, upanje, ugodna priložnost, tu: ugoden položaj; element — osnova, prvina; realni element — stvarna osnova; hipotetični element — pogojna, mogočostna osnova; reagirati — odgovoriti, kazati odpor; simpatija — tu: naklonjenost, ljubezen; dotacija — odmerjeni znesek, podpora; efekt — učinek, vtis, uspeh, posledica; efektiven — resničen, dejanski; producirati — izdelovati, proizvajati; produkt — proizvod, izdelek, pri-

dobitek; produkcija — proizvodnja, izdelovanje, pridelovanje; produktiven — proizvajalen, proizveden, ploden, plodovit, delaven; producent — izdelovalec; produktivnost — plodnost, plodovitost; kurz — smer; kapitulirati — podati se, vdati se; formalen — oblikoven; formalno — na zunan, po predpisih; praktičen — izkušen, spreten, uporaben, ročen, prikladen; praktično — tu: dejansko; kompromis — sporazum, poravnava, srednja pot; koncesija — dovoljenje, priznanje, dopustitev; redakcija — tu: sestava, sicer: uredništvo; dokument — listina, dokaz; subjektivno — osebno; objektivno — stvarno; adresa — naslov, spomenica; konspiracija — domenek, zarota, podtalno delo; lumparija — hudočija, nagajivost, malopridnost; realnost — resničnost, stvarnost.

Vplivati nad — vplivati na (koga); priznati koga ali kaj kot — priznati za; doprinesiti dokaz — dokazati; za vsako ceno — po vsi sili; na polju znanosti, na polju gospodarstva itd. — v znanosti, v gospodarstvu... ali: na znanstvenem področju, na gospodarskem torišču; v večji meri — bolj, več, precej; v polni meri — docela, povsem, čisto, popolnoma; točka, kjer so me zgrabili — mesto, kjer so me zgrabili; predstavlja težek problem — pomeni težko vprašanje, ali: je težko vprašanje. Besede: problem, problematika, problematičen itd. so v preveč pogostni rabi. Rabijo jih pisci, da kaj bolj „učeno“ ali „imenitno“ povejo; če bi pa pisce vprašali, kaj pravzaprav hočejo z njimi povedati, bi največkrat prišli v zadrego. Najprej je treba vedeti, kaj te besede

pomenijo, da se nam ne primeri kaj podobnega kot tistemu, ki je hotel povedati nekaj o problematiki pesnika Prešerna v Bolgariji... ali o problematiki sodobnih umetnostnih problemov, ki so še problematični... Videti je, kakor bi te čarovne besede služile za vse, česar ne znamo natančneje povedati, ker ne znamo ali se nam ne ljubi misliti, iskati bližjih izrazov. So čudovite besede, ki pokrijejo vse polno izrazov, učeno zvene, dajejo potuho naši miselni lenobi!

Kaj te besede pravzaprav pomenijo? Problem — vprašanje, naloga, sporna zadeva; problematika — spornost, nedognanost, nejasnost; problematičen — sporen, dvomen, nejasen.

Vsekakor je bolje, da se teh tujih besed kar le mogoče ogibamo in ravimo namesto njih slovenske, če pa jih že ne najdemo, pa si pomagamo z opisom. Povedali bomo več in bolj razumljivo, ne bo na škodi učenost našega pisanja, še manj pa bralec, ki nam bo le hvaležen za bolj preprosto pa jasen izraz!

Tako sem poiskal v marčevi številki „Vestnika“ izposojenke in tujke in jim zapisal slovenske izraze, popravil še nekaj drugih napak (vseh ni bilo mogoče, pred vsem ne slogovnih nerodnosti, ker to bi vzelo „Vestniku“ preveč prostora). Vestnik je namenjen drugim vprašanjem, in ker imam namen pokazati le na nepotrebno rabo izposojenk v našem tisku, se bom v prihodnje omejil le nanje in jih naštel po abecednem redu. (Torej ne le tistih, ki jih pri naša „Vestnik“. Vse, ki jih najbolj pogosto srečujemo v vsem našem, predvsem zamejskem tisku.)

Društveno življenje

Naročnikom, članom in prijateljem v **San Luisu, Argentina**: prosimo, da iz svojih vrst izberete poverjenika, ki naj bi prevzel pobiranje naročnine in članarine. Javite se pismeno na Upravo Vestnika odn. na članskega načelnika pri DSPB - Pregelj Bogo.

Bojevnikom v **Barilochah, Comodoro Rivadavia, Mendoza**: že dolgo ni bilo dopisov. Posnemajte zgled cordobske sekcije, ki tako živahno deluje, da je vsej organizaciji v ponos.

Dopisniku iz **Córdobe**: Vaše pismo od 3. sept. se je križalo s pismom članskega načelnika. S tem so vse še nerešene točke pojasnjene. — V pismu dalje pravite: „Od g. tajnika smo prejeli vsa poročila na Taboru in smo vse skupno prebrali. Objavite, prosim, zato v Vestniku, da naša sekcija izreka zaupnico novemu odboru. Potrudili se bomo, da bomo vedno bolj aktivni — tako kakor ste v Buenos Airesu.“

Córdoba, Argentina: Med tukajšnje rojake je prišel predavat č. g. župnik Vinko Zaletel, ki je s svojimi prelepimi slikami z naše Koroške ogrel srca vseh. Borci smo pri izvedbi predavanja sodelovali tako, da smo primerno okrasili dvorano, na sredi stene pa obesili letak z napisom: **Mati—domovina—Bog**, ob obeh straneh pa slovensko zastavo. Tako smo se res počutili kakor v domovini. — G župniku naša iskrena hvala za topel obisk in pozdrav iz domovine.

Cordobski borci najlepše pozdravljamo jubilara **Miha Benedičiča** — „starega“, kakor smo mu včasih

rekli v vojski — in mu želimo še mnogo mnogo let. Bog ga živi!

Buenos Aires: 9. septembra je DSPB priredilo drugo družabno prireditev v prostorih kluba Excelsior v Santos Lugares. Čisti dobiček je bil namenjen invalidom in potrebnim svojem nekdanjih borec. Društveni gospodarski načelnik **Jože Jenko** bo zato za božične praznike najbolj potrebnim med nami dostavil podpore, da tako v imenu Društva vsaj malo ublaži tegobe življenja.

Invalidski fond: nekdanji borec **Franc Prelog** je za Invalidski fond DSPB poklonil 1000.— pesov. Ta dar je dodaten k daru 1000.— pesov za Tiskovni fond Vestnika. — V imenu invalidov se DSPB Francetu Prelogu najiskrenejše zahvaljuje, upajoč, da bo ta zgleđ potegnil tudi druge.

Na seji DSPB 29. septembra je član nadzornega odbora **Janez Kralj** predlagal, naj bi se sporočilo borcem, ki imajo v domovini grobove svojih dragih, pa zato na Vse svete ne morejo položiti venca na grob ali prižgati sveče v spomin, da bi poklonili primeren dar v Invalidski fond. Predlog je bil soglasno sprejet. Pričakujemo samo, da ne bo ostal samo predlog, ampak da bodo vsi borci hoteli položiti res najbolj dišeče vence v obliki prispevkov za naše potrebne. — Že v naprej vsem hvala lepa!

Starešinstvo DSPB se najlepše zahvaljuje vsem gospem, ki so darovale pecivo za II. družabno prireditev. Z veseljem ugotavlja, da je bil odziv res lep in samo prosí, da bi ob prihodnjih družabnih priredi-

tvah tolikšna dobra volja za sodelovanje ne ugasnila. — Starešinstvo DSPB.

Za srečolov naše II. družabne prireditve 9. septembra t. l. so darovali dobitke sledeči:

1. Capuder Peter, Capital
2. Curk in Beltran, V. Madero
3. Šparhakelj Leop., V. Lugano
4. Prelog Miloš, Florida
5. Veža Mate, San Martin
6. Dimnik Dušan, Florida
7. Rigler Radivoj, Don Torquato
8. Frigorifico M. Negro, Capital
9. N. N., V. Madero

10. Tvrška Moser, Florida
 11. Koritnik Anton, Capital
 12. Potočar Anton, San Martin.
- Vsem iskrena hvala!

V invalidski fond so darovali:

Nabirka v Miramaru ..	\$ 416,—
č. s. V. Kaplja, Chile ..	\$ 40,—
Bavdek Ludvik, Morón	\$ 80,—
Skoberne Sl, Morón ..	\$ 10,—
Šparhakelj L., Capital ..	\$ 54,—
Štefanič J., Tortuguitas	20,—
Prelog Franc Ciudadela	1,100,—
Godnjavec Adolf, Morón	40,—

Vsem Bog plačaj!

PROSLAVA 15. OBLETNICE SMRTI GENERALA LEVA RUPNIKA V CLEVELANDU

Krajevna organizacija ZSPB v Clevelandu se je spomnila pokojnega generala s sv. mašo, katera se je darovala 3. septembra v cerkvi Sv. Vida. Vsi člani Zveze so bili pismeno vabljeni, da se te sv. maše udeleže.

Slovenska radiooddaja na postaji WXEN-FM se je spomnila pokojnega generala Rupnika v soboto, 2. septembra; napovedovalec je v lepih besedah povedal, kaj vse dobrega je naredil general Rupnik za narod ves čas svojega življenja, posebno pa v času revolucije. Radi tega so ga komunisti mučeniško umorili 4. septembra 1946 v Ljubljani. Za zaključek oddaje se je odigrala koračnica generala Rupnika.

Dramatsko društvo „Lilija“ v Clevelandu se je tudi lepo spomnilo 15. obletnice generalove smrti. Darovala se je sv. maša 2. septembra v Coolinwoodu v cerkvi Marije Vnebovzete. 11. septembra je pa bil članski sestanek v Slovenskem domu na Holmes Ave, posvečen generalu z lepo komemoracijo. V dvorani sta viseli slovenska zastava in Rupnikova slika (katero je narisal g. Ivan Hauptman). Preko slike je bil črn trak in šopek rdečih nageljnov.

Predsednik društva Lilije g. Franc Hren je začel komemoracijo z molitvijo za pokojnega. Spomnil se ga je z lepimi besedami: dejal je, da ima Lilija kot kulturno društvo dolžnost, spominjati se narodno zaslužnih oseb. Zato ne moremo iti mimo 15. obletnice smrti generala Rupnika, ki je za slovenski narod delal, trpel in mučeniško umrl ter se končno združil s svojo domobransko vojsko, ki so jo Titovi komunisti mučeniško poklali in zmetali v kraške jame. G. Ivan Hauptman je lepo in ganljivo recitiral prigodno pesem „Leonu Rupniku“, katero je napisal M. J.

LEONU RUPNIKU

Petnajst let je minilo, ko množica sredi rdeče Ljubljane kričala je;
krvi se nam hoče... smrt izdajalcem, smrt belim podganam!
Smrt belemu vodji! Smrt Levu, ki nam služiti ni hotel!

V roke nam ga dajte, da ga razsekamo v kose!
Naj pride njegova kri na nas in naše o roke!
Naj mu izrgamo jezik, odsekamo roke,
zažgemo ga na grmadi, da gorel kot bakla bo v noč...
Divjale moči so peklenske, kričalaa je ulica blazna,
nenasitna človeške krvi...

Vozili so v kletki Te — kot cirkus živino.
Pljuvali so vate, bratje — ljudje, obsedenci sami,
izgnani iz pekla, v sramoto našemu rodu!
Predrle so krogle Tvoje srce. Visoko telo je padlo na tla okrvavljeno,
zaman čakajoč na pogreb, na svojce, sinove, na ženo,
da bi skopali Ti tihi grob,
sklenili roke za krščanski, človeški pokop...

Legel si k njim, ki bili so Tvoji vojaki,
k njim, ki utihnili so jim mladi koraki,
prav le o osorej, tistega strašnega maja.

Dvajset let je in več, kar mo slovenski vojaki
dvignili čisto zastavo: belo, modro, rdečo,
dvajset let je mimo, kar brat rdeči odklonil je spravo,
ko izgorelo nebo nad zemljo slovensko v zarjo krvavo,
ko po nešteti domovih prižgali mrtvaško so svečo,
in navček je v linah jokal iz dneva v dan.

Moril in požigal je brat v imenu Svobode,
v imenu zvezde, ki naj bi svetila od Vzhoda,
Saj Tito je bil Stalinu vdani hlapec, zvesti oproda!

Tedaj smo se dvignili in šli s Teboj od zmage do zmage!

Pregnali bi zver rdečo iz našega doma,
da ni močnejša bila laž od resnice;
da ni „Zahodni zaveznik“ pohodil naše pravice
in nas prodal kot črne sužnje pred nekaj stoletji...

Počivaj Ti, Leo, počivaj ob mladih junakih!
Ob borcih, ki so šli s Teboj na isti krvavi zadnji pohod.
Z njimi, ki jih sprejel je večnih trum Vojvoda in Gospod,
da jim obriše opljuvani obraz, pozdravi zmaličene ude...
Slava Ti, dragi poveljnik, slava!

Domobranec M. Z. je zatem opisal generala Rupnika kot osebo značaja, sposobnosti, nadarjenosti, zvestobe, delavnosti, preudarnosti in vztrajnosti za postavljenimi cilji: rešiti Slovenijo pred komunizmom, ki je zlo vsega zla. Izdajalski Angleži so ga, je dejal M. Z., 4. januarja 1946 izročili Titovi jugoslovanski oblasti, ki mu je uprizorila proces od 21. do 30. avgusta 1946; 4. septembra pa je komunistična krogla pretrgala nit življenja očetu in vrhovnemu poveljniku slovenskih domobrancev.

Govornik je zaključil spominski govor z besedami: Vsak narod ceni po kreposti svoje velike može in vojskovodje; mi Slovenci imamo svojega velikega moža generala Leva Rupnika, ki je vreden večnega spomina. Slava mu!

Osebnostne novice

Krščeni so bili: Boris Stršiček, sin Tomislava in Tončke Godec, Ivana Marija Bevc, hči Ivana in Selje Mandolino, Marija Lucija, hči Mirka Vasleta in Mije Kramar, Kristina Cecilija Omahen, hči Ivana in Malke Močnik, Janez Daniel Šušteršič, sin Janeza in Vere Lavrič, France Tomaz Novak, sin Pavla in Marice Glavan, dvojčka Marko Ivo in Vera Marija Breznikar, hči Frančka in Kristine Prijatelj.

Rodi so se: hči Franceta Adamiča in Marije Močnik, sin Stanka Guzelja in Albine Jesenovec, sin Lovra Jana in Zdenke Virant, sin Janeza Jakoša in Jelke Oblak.

Na ekonomski fakulteti buenosaireske univerze sta diplomirala za „javnega knjigovodjo“ Joško Bajlec in Milan Magister.

Umrli je 35-letni štajerski rojak Viktor Fele. N. p. v m.!

Umrli je Valentin Hočevnar, doma iz Kozarišč pri Ložu. N. p. v m.!

Umrli je Ana Kokalj roj. Roče, ki zapušča v Argentini sina Janeza z družino in hčere Marijo por. Klemenčič, Anico por. Klanjšek, Vero por. Zurec, Pepco por. Čamernik, vse z družinami.

Umrli je Franc Grilc, doma iz Stiške vasi, župnija Velesovo, oče dveh, iz Vetrinjskih domobrancev, Stanka in Ivana. Zapušča v Argen-

tini ženo Marijo, hčerke Marijo por. Grošelj, Ivanko por. Klobovs, Marjeto por. Štefe in 11 vnukov in vnukinj.

Po trimesečnem igranju vsako nedeljo popoldne je bil zaključen šahovski turnir, za katerega je prireditveni odbor izbral deset najboljših igralcev. Turnir je bil v Mladinskem domu v Ramos Mejja, kjer deluje č. g. Janko Mernik, vodila pa sta ga Janez Krištof in Zorko Simčič. Zmagal je prof. Lojze Geržinič, drugi je bil France Prelog, za njim pa so se zvrstili Bujas, Šušteršič, Marolt, Mehle, dva Kunca, Buda in Majcen.

Na področju Velikega Buenos Airesa je zrastel nov slovenski dom. Je v Ramos Mejji, kjer je naseljenih precej naših rojakov. 17. septembra je bila slovesna blagoslovitev in odprtje novih prostorov. Predsednik društva Slomškov dom, kakor se nova trdnjava imenuje, Janez Brula je pozdravil predvsem botro gospo Potočnikovo in botra gospoda Zupana Hermana sen., zatem pa označil Matveža Potočnika kot resničnega mecenca Slomškovega doma, se zahvalil vsem najbolj vnetim sodelavcem, tako gospej Pucko, Pintarju Valentinu, Javorškovim in Tomazinovim, posebej pa še pozdravil duh. pastirja Janeza Kalana. Med že običajnimi pozdravi vseh krajevnih odborov in posameznih društev je bil tudi pozdrav DSPB, katerega je zbrani prinesel starešina Ivan Korošec.

KONZORCIJ VESTNIKA, UPRAVA IN UREDNISTVO ŽELIJO
VSEM NAROČNIKOM, PRIJATELJEM IN DRUGIM ROJAKOM
BLAGOSLOVLJEN BOŽIČ IN MILOSTI POLNO NOVO LETO!